

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA’LIMI VAZIRLIGI**

**SAMARQAND VILOYATI XALQ TA’LIMI XODIMLARINI
QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI
OSHIRISH HUDUDIIY MARKAZI**

**PIRLS TADQIQOTLARI UCHUN
TOPSHIRIQLAR TO‘PLAMI**

(O‘quv - uslubiy qo‘llanma)

II QISM

Uslubiy qo‘llanma Samarqand viloyati xalq ta’limi
xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini
oshirish hududiy markazi Ilmiy-metodik kengashining
2020-yil ____ - _____ dagi ____ -sonli yig‘ilish
qarori bilan nashrga tavsiya etilgan.

Samarqand – 2020

UDK-373.1 (571.1)

BBK- 74.2 O‘Z

P – 46

PIRLS tadqiqotlari uchun topshiriqlar to‘plami. O‘quv-uslubiy qo‘llanma (2-qism) - Samarqand XTXQTMOHM. -2020. 65 bet.

Ushbu o‘quv-uslubiy qo‘llanma malaka toifasi boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi bo‘lgan tinglovchilar va umumta’lim maktablarining boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari uchun mo‘ljallangan bo‘lib, PIRLS tadqiqotlari uchun o‘quvchilarning matnni o‘qish va qabul qilish darajasini aniqlash bo‘yicha topshiriqlar tayyorlash yuzasidan uslubiy tavsiyalar berilgan.

Tuzuvchi: D.Rabbonayeva – Samarqand VXTXQTMOHM
Maktabgacha, boshlang‘ich va maxsus ta’lim
metodikasi kafedrası o‘qituvchisi

Mas’ul muharrir: S.Yo‘ldosheva–Samarqand VXTXQTMOHM,
Tillarni o‘qitish metodikasi kafedrası dotsenti

Taqrizchilar: T.Tolipova–Samarqand VXTXQTMOHM, Maktabgacha,
boshlang‘ich va maxsus ta’lim metodikasi kafedrası o‘qituvchisi
S.Diyarova – Samarqand shahar 24-umumta’lim maktab
1- toifali boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi

*Samarqand viloyat xalq ta’limi
xodimlarini qayta tayyorlash va ularning
malakasini oshirish hududiy markazi*

ISBN 978-9943-5376-1-3

PIRLS tadqiqotlarida o‘quvchilar bilimlarini baholash mezonlari

O‘quvchilarning bilim, o‘quv hamda malakalarini nazorat qilish o‘z vaqtida va tizimli ravishda o‘tkazilgandagina zarur o‘quv va tarbiyaviy samara beradi. O‘qituvchi har bir o‘quvchining muvaffaqiyatlari qanday ekanligini hamma vaqt bilishi kerak, shundagina u o‘quvchilarning xatosini o‘z vaqtida aniqlashi va uni to‘zatiishi, tegishli yordam ko‘rsatish mumkin bo‘ladi. O‘quvchilarning o‘qishdagi muvaffaqiyatlarini nazorat qilish ular uchun o‘quv mehnatining motivlarini ko‘p jihatdan belgilaydigan rag‘batlantiruvchi omil bo‘ladi.

O‘qituvchi o‘quvchilarning bilim, o‘quv hamda malakalarini nazorat qilib, ularga baho qo‘yadi. Qo‘yiladigan baho obyektiv va haqqoniy bo‘lishi kerak. To‘g‘ri qo‘yilgan baho o‘quvchilarga o‘z imkoniyatlarini baholashga va zarur kuch-quvvatni, aniq itiqbollarini belgilab olishlariga yordam beradi. Bahoning tarbiyaviy roli ana shularda namoyon bo‘ladi.

O‘quvchilarning bilim, o‘quv hamda malakalarini nazorat qilishga differensiallangan tarzda yondoshish o‘quv ishining har xil bosqichlarida ularning ishlab chiqarish tajribalarini va umumta’lim tayyorgarligini hisobga olishda ham namoyon bo‘ladi.

O‘quvchilarning o‘qishdagi muvaffaqiyatlarini nazorat qilish va baholashda ularning *individual xususiyatlari* e’tiborga olinishi kerak. Tabiiyki, sinfdagi hamma o‘quvchilarga bilimlarning hajmi va sifati jihatidan bir xil talablar qo‘yiladi. Ammo, shu bilan birga, ba’zi hollarda ayrim o‘quvchilarning jur’atsizlik yoki tortinchoqlik, sust fikrlash, o‘ziga ortiqcha ishonish, jismoniy kamchilik kabi xislatlarini ham e’tiborga olish zarur. Biror uzrli sababga ko‘ra ayrim o‘quvchilarning vaqtincha qiyinchilikka tushib qolishini ham o‘qituvchi nazaridan qochirmasligi kerak.

O‘quvchilarning o‘zlashtirishini hisobga olish natijalari ma’lum darajada o‘qituvchi pedagogik mahoratining ko‘rsatkichi bo‘lib, o‘qituvchi ishini tashkil etishga va o‘quvchilarni o‘qitish sifatini yaxshilashga yordam beradi.

PIRLS tadqiqotlariga o‘quvchilar bilimi quyidagi mezonlar asosida baholanadi:

1. Adabiy kitobxonlik malakasini egallash maqsadida o‘qish.
2. Axborotni o‘zlashtirish va foydalanish maqsadida o‘qish.

Adabiy kitobxonlik malakasini egallash maqsadida o‘qish.

Daraja	Ballar	Mahorat tavsifi
Past	400 - 474	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matnning muayyan qismlarini ajratib ko‘rsatish. 2. Ulardan oddiy xulosalarni ifodalashda foydalanish.
O‘rta	475 – 549	<ol style="list-style-type: none"> 1. Voqealar o‘rtasidagi o‘zaro aloqalarni ko‘rsatish. 2. Matnning umumiy g‘oyasini aniqlash. 3. Matn tarkibining elementlarini ochib berish. 4. Qahramonlar xatti-harakatiga izoh berish
Yuqori	550 – 624	<ol style="list-style-type: none"> 1. Asar qahramonlarining xatti-harakatlari va his-tuyg‘ularini taqqoslash va qiyoslash. 2. Ularning o‘zaro aloqalarini tushuntirish. 3. Matnda qo‘llangan til vositalarining xususiyatlari ustida birlamchi tahlil o‘tkazish.
Oliy	625 va undan yuqori	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matnning asosiy g‘oyasini tushunish, yashiringan axborotlarni aniqlash va umumlashtirish. 2. Matndagi savollarga qahramonlarni asosiy tavsiflari, ularning intilishlari va his-tuyg‘ularini izohlash orqali javob berish. 3. Matndan misollar keltirgan holda, javoblarni asoslash.

2. Axborotni o‘zlashtirish va foydalanish maqsadida o‘qish

Daraja	Ballar	Mahorat tavsifi
Past	400 - 474	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matda keltirilgan dalillarni aniqlash va tasvirlash. 2. Kerakli axborotni o‘zida mujassamlashtirgan gapni ajratish. 3. Xulosalarni izohlash uchun olingan axborotdan foydalanish.
O‘rta	475 – 549	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matnda yaqqol taqdim etilgan axborotga muvofiq xulosa chiqarish. 2. Matnning turli qismlarini tahlil qilish va kerakli axborotni ajratish.
Yuqori	550 – 624	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matnda yashirin berilgan axborotni aniqlash. 2. Matndagi alohida gaplar o‘rtasidagi mazmuniy aloqalar asosida xulosalarni ifodalash. 3. Matn mazmunini izohlab berish. 4. Turli tipdagi matnlardan foydalanish va alohida tavsiflarni belgilash.
Oliy	625 va undan yuqori	<ol style="list-style-type: none"> 1. Matnning turli qismlaridagi murakkab ma’lumotlarni anglash va asoslash. 2. Matndagi ma’lumotlarni tushunish uchun aniq va noaniq elementlarni baholash va ahamiyatini tushuntirish. 3. Matnlar, xaritalar, illuustrasiyalar,diagrammalar va rasmlar kiritilgan materiallar asosida turli matnlardagi ma’lumotlarni umumlashtirish.

PIRLS tadqiqotida ishlatiladigan matnlar uchun quyidagi mezonlar belgilangan:

1. Matn.

Hajmi 1000 ta soʻzgacha, oʻqish savodxonligi darajasi past boʻlgan mamlakatlar uchun hajmi 400-500 ta soʻz boʻlishi lozim.

2. Mavzu.

Adabiy matnlar asosiy mavzuga ega boʻlib, u berilgan matndan tashqari oʻquvchi tomonidan umumlashtiriladi. Axborotdan iborat boʻlgan matnlar oʻquv materiallardan olinmagan mavzuni yoritib berish kerak.

3. Til.

Qismlar 40 dan ortiq tillarga tarjima qilinadi, shuning uchun tarjima qulay boʻlishi muhimdir. Metafora (taqqoslash) yoki epitet (sifatlash) kabi aniq ifodali tasvirlash soʻzlari tanlanadi. Hech qanday soʻzlashuvga oid leksika yoki sleng (jargon) ishlatilmaydi. Haddan ziyod ortiqcha texnik ifodalar olib tashlanadi.

4. Mazmuni.

Matnning mazmuni 9-10 yoshdagi oʻquvchilarning yosh xususiyatlariga mos kelishi kerak. Ayrim madaniyatlarga juda xos boʻlgan mavzulardan chetlanmoq kerak. Matn shu yoshdagi maktab oʻquvchilari uchun qiziqarli va zavqli boʻlishi kerak. Yaxshi yozilgan va unchalik tanish boʻlmagan boʻlishi lozim.

5. Bogʻliqlik va ketma-ketlik.

Syujetning mantiqiy tuzilishiga rioya qilish muhimdir. Agar dialog ustunlik qilsa maʼlumotni birlashtirib, murakkab gaplarni qoʻshish kerak. Axborot matnda matnning strukturasi va maʼlumotning mantiqiy ketma-ketligini sarlavhalar, jadvallar, grafiklar kabi vizual elementlar bilan bogʻliqligini kuzatish shartdir.

Matn turlari (janrlari) quyidagilardan iborat:

- adabiy tajribani oshirish maqsadida qisqa hikoyalar va badiiy asarlardan parchalar oʻqish (sheʼrlar boʻlmasligi kerak);
- maʼlumot olish va foydalanish maqsadida maʼlumot beruvchi qoʻllanmalar, broshyuralar, tarjimai hollar, jurnallar oʻqish.

PIRLS tadqiqotining matn xaritasi

PIRLS tadqiqotida matn xaritasi mavjud bo'lib, u matnning dolzarbligini aniqlashga yordam beradi, masalan: u yetarlicha mazmunli va tushunarligini aniqlaydi. Matndagi muhim g'oyalarni va ularning o'zaro munosabatlarini ko'rsatadi. Asosiy g'oyalar, ularning munosabatlarini va matnni yaratish bo'yicha vazifalarni ishlab chiqishga alohida e'tibor qaratadi.

PIRLS tadqiqotida matn xaritasi quyidagi turlardan iborat:

Adabiy xarita – badiiy asarlarning strukturasi belgilaydi.

Janr – masalan: ertak, realistik adabiyot, fantastika va x.k.;

Mavzular, syujet, vaziyat, qahramonlar, mualliflik mahorati.

Axborot xaritasi – syujetsiz matnlardagi ma'lumotlarni qayd qiladi.

Turlar – masalan: ekspozitsiya, dalil, jarayon va x.k. Asosiy g'oyalar, asosiy g'oyalarning isboti, tashkiliy shakllar, mualliflik mahorati.

Adabiy xarita. O'qish savodxonligini tekshirish bo'yicha vazifalar adabiy xarita yordamida beriladi. Bunday vazifalar quyidagi qadamlarda belgilanadi:

1-qadam. Matn haqidagi asosiy ma'lumotni sanab bering (sarlavha, so'zlar soni, o'qish darajasi va janri).

2-qadam. Matnning mavzusini aniqlang va tasvirlab bering.

3-qadam. Vaziyatni aniqlang va ta'riflab bering, asosiy qahramonlarni sanab o'ting, ularning ismini, fazilatlarini va vazifalarini yoritib.

4-qadam. Asosiy syujet elementlarini aniqlang, bundan tashqari muammo va ziddiyatlarni yechimini toping.

5- qadam. Asosiy voqealarni va epizodlarni sanab bering.

6-qadam. Yozuvchi tomonidan qo'llanilgan tayanch iboralar va lug'atni, adabiy yoki ritorik uslublarni aniqlang va sanab bering.

O'qish savodxonligining asosi matnlar bilan to'liq ishlash uchun zarur bo'lgan o'qish qobiliyatlarini shakllantirishdir. Bu o'quvchi tomonidan kerakli ma'lumotlarni topish va tarqatish, matnning ma'lum qismi bo'yicha xulosalar chiqarish, asosiy belgilarning harakatlarini sharhlash, matn namunalari va matn tuzilishini dastlabki tahlil qilish bilan tasdiqlash kabilardir.

Tilda har bir unurning o‘z vazifasi, ma’no doirasi, boshqa unsurlar, birliklar bilan bog‘lanish qonuniyatlari bor. Ana shu qonuniyatlardan mukammal boxabar bo‘lgan, so‘z sezgisi va mahorati yuksak yozuvchi betakror tasvir, kutilmagan, qiziqarli badiiy asar yaratadi. Shunda kitobxon asarning nafaqat g‘oyasi, balki go‘zal tilining asiriga aylanadi va xilma-xil badiiy-estetik ma’nolar bilan jilolangan asarlardan zavq oladi.

Badiiy asar matni ustida ishlashda kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarga kattalarning yordami zarur. Ta’lim va tarbiya jarayonida ustoz va murabbiylar o‘quvchiga asarning badiiy-estetik ma’nolarini tushuntira olishlari juda muhimdir. O‘qilgan asardan ma’naviy ozuqa ololgan o‘quvchigina hayotning pastu-balandini anglab yetadi va kelajak hayotida bu bilim va tajribalari asqotadi.

Boshlang‘ich sinf darsliklaridagi barcha mavzular o‘quvchilarga ta’lim-tarbiya berish bilan birga, ularning lug‘atini boyitishga, og‘zaki va yozma nutqini to‘g‘ri shakllantirish va nutq madaniyatini o‘stirishga ham qaratiladi.

O‘qish, tabiatshunoslik, odobnoma darslari uchun tanlangan mavzular o‘quvchilarga insoniy munosabatlar bo‘yicha ham bilim, ham tarbiya berishni ko‘zda tutadi. Bular ichida istiqlol, Vatan, ma’naviyat va tabiat haqidagi mavzular alohida ajralib turadi. Ulardan ko‘zlangan maqsad o‘zlikni anglash, istiqlol, Vatan va tabiat bilan bog‘liq tuyg‘ularni uyg‘otishdir.

O‘quvchilar matnlar bilan nafaqat darsliklar, badiiy adabiyotlar, gazeta va jurnallarda berilgan o‘zbek va chet el asarlari orqali ham tanishib boradilar.

Ushbu uslubiy qo‘llanmada o‘zbek va chet el asarlari orqali o‘quvchilarda hayotiy kompetensiyalarni shakllantirish va asar tahlili ustida ishlash texnologiyasi haqida ma’lumotlar beriladi.

PIRLS tadqiqoti uchun topshiriqlar tayyorlash va ular ustida ishlash texnologiyasi

Quyida PIRLS tadqiqoti uchun topshiriqlar tayyorlash va ular ustida ishlash yuzasidan uslubiy tavsiyalar berish maqsadida avvalo jahon bolalar adabiyotidan Hans Kristian Andersenning “Bolalar gurungi” hikoyasi uchun topshiriqlar tayyorlash va ular ustida ishlash texnologiyasini ko‘rib chiqamiz. Kitobxonga tushunarli bo‘lishi uchun topshiriqlarning namunaviy javoblari ham keltirilmoqda.

Shuningdek qo‘llanmada “Bolalar gurungi” matnidan keyin jahon xalq ertaklari, boshlang‘ich sinf darsliklarida berilgan matnlar uchun topshiriqlar tayyorlash texnologiyasi berilgan.

“Bolalar gurungi” H.K.Andersen

Bir badavlat savdogar bolalarga ziyofat berdi. Ziyofat kechasiga boy va dongdor xonadonlarning bolalarini taklif qildi. Savdogar ishlari gumburlab yurishib turgan, o‘zi ham o‘qimishli odam edi.

Uning „aslzodalar” va „ulug‘vor boylar“dan tanish-bilishlari ko‘p edi. Shuningdek, na u va na bu mo‘tabar toifaga aloqasi bo‘lmagan kishilar bilan ham muomala qilar, tanish-bilish orttirar edi.

Xullas, uning uyida kattagina yig‘ilish bo‘ldi, yig‘ilganlar faqat bolalar edi. Ular tinimsiz javrashar, tillariga kelganini qaytarmay gapirishar edi. Bolalar orasida g‘oyat chiroyli, lekin o‘taketgan dimog‘dor bir qizcha ham bor ekan.

Qizchanning jismiga kibr-havo ataylab kiritilmagan, balki maqtov-e‘zozlar bilan singdirilgan ekan. Yana kimlar deng, qizchanning ota-onasi emas, unga qaraydigan xizmatkorlar uni shunday „kasalga“ chalintirib qo‘yishgan ekan.

Qizchanning otasi kamer-yunker bo‘lgan ekan. Qizchanning tasavvurida bu „favqulodda muhim” unvon bo‘lib tuyulgan.

– Men kamer-yunker qiziman! - derdi u.

Qizcha boshqa bolalarga o‘zining “aslzoda”lardan ekanini, oqsuyaklar nasabidanligini uqtirib, kimki oddiy toifadan bo‘lsa, undan biror e‘tiborli odam chiqmaydi. Har qancha o‘qima, intilma, o‘rganma, baribir qoning toza bo‘lmasa, aslzoda bo‘lmasang hech narsaga erisholmaysan, - derdi.

– Familiyasi „sen“ bilan tamomlanadigan kishilarni tilga olmasa ham bo‘laveradi, ulardan odam chiqmaydi! Biz – aslzodalar har qanday „sen“lardan nariroqda, qo‘lni belga qo‘yib, ularga qiyo boqmay turishimiz lozim.

Biroq savdogarning qizi undan ranjib qoldi, nega desangiz, uning otasining familiyasi Massen edi. Mana shu zahoti u boshini baland ko‘tardi-da, shunday dedi:

– Mening otamni bilasanmi, otam yuz regsdalerning hammasiga novvot sotib olishi va uni sochib tashlab yuborishi mumkin. Sening otang shunaqa qila oladimi?

– Mana, mening otam esa, - dedi bir yozuvchining qizchasi, sening otang, hozirgi dunyodagi hamma otalar haqida ham gazetaga yozishi mumkin. Oyim „Hamma otangdan qo‘rqadi“, - deydi, axir gazeta uning aytganini qilar ekan-da.

Shu so‘zlardan so‘ng qizcha takabburona kekkayganicha turib oldi, uning kibr-havosiga go‘yo olam torlik qilardi.

Devor orqasida kambag‘al bir bola turgan edi, u qiya ochiq turgan eshikdan astagina mo‘ralab bolalarga qaradi. Yumushini tugatgach, bolaga qiya ochiq eshikdan yasanib, tusanib olib, o‘yin-kulgi qilayotgan bolalarni tomosha qilishga ruxsat berildi. Shuning o‘zi ham kambag‘al bola uchun katta baxt edi.

– Qani endi men ham shularning o‘rnida bo‘lsam! - dedi o‘zicha havasi kelib, biroq shu paytda u mahmadonalik qilayotgan qizchalarning gap-so‘zlarini eshitib qoldi. Bola ularning gapidan o‘sal bo‘lib, umidsizlikka tushishi mumkin edi. Nega desangiz, bu bolaning ota-onasida ortiqcha qora chaqa ham yo‘q edi-da, gazetaga obuna bo‘lishiga kelganda, hech imkoni yo‘q edi. Bunday odamlar gazeta nashr etishni loqal xayoliga keltira olarmidi? Lekin eng yomoni shundaki, otasining familiyasi, demak, uning o‘z familiyasi ham „sen“ bilan tamom bo‘lardi. „Xullas, mendan hech qachon biror durust odam chiqmaydi!“ - deb o‘yladi kambag‘al bola.

– Mana baxtsizlik. Lekin mening tomirimdan chinakam toza qon aylanyapti! Bu haqda tortishib o‘tirishga o‘rin ham yo‘q!

O‘sha kuni kechqurun bolalar gurungida mana shunday gap-so‘zlar bo‘lib o‘tgan edi. Oradan ko‘p yillar o‘tib ketdi, o‘sha bolalar allaqachon

ulgʻayib, katta boʻlishdi. Bu vaqtda oʻsha shaharda xazinalar liq toʻla bir uy paydo boʻldi. Hamma shu uyga kirishni, undagi moʻjizalarni tomosha qilishni istardi.

Xoʻsh, savdogar uyiga yigʻilishgan oʻsha bolalardan qaysinisi endi bu mening uyim der ekan-a? Bunday qaraganda «falonchi aslzodaniki boʻlishi mumkin», deb aytish turgan gap, lekin bunday emas. Ha, bu uy oʻsha kuni kechqurun oshxonada xizmat qilib, eshikdan mahmadonalik qilayotgan bolalarga qarayotgan kambagʻal bolaniki!

Ana oʻsha bolaning familiyasi «sen» bilan tamom boʻlsa-da, lekin undan katta odam chiqdi.

Mashhur rassom Torvaldsenni kim tanimaydi, deysiz? Boshqa bolalar-chi? Nasl-nasabi, boylik va otasining oʻtkir farosatini pesh qilib, gerdaygan bolalar endi kim boʻlgan ekan? Albatta, biror kimsa boʻlgani turgan gap. Axir ular hammasi bola edi-da, bolalarda sodda, sof tushuncha, murgʻak, oʻtkir zehn boʻladi. Oʻsha kechki gurungdagi ularning fikr-xayoli, gap-soʻzlari shunchaki bir bolalik edi, xolos.

TOPSHIRIQLAR

1-topshiriq. Savdogar qaysi toifadagi kishilar bilan muomala qilar edi?

Javob: Savdogar koʻproq tanish-bilish orttirish maqsadida barcha toifadagi kishilar bilan muomala qilar edi.

2-topshiriq. Odamlar savdogar haqida nimalar deyishardi?

Javob: Darslikda berilgan matnning ushbu qismida odamlarning savdogar haqidagi fikrlari keltirilmagan, lekin hikoyani toʻliq oʻqigan kishilar yaxshi bilishadiki, odamlar savdogar haqida uning boyliklari koʻp ekanligini gapirishar edi.

3-topshiriq. Tasavvur qiling siz kambagʻal bolaning oʻrnidasiz. Eshik ortida turib bolalar suhbatini eshitgandan soʻng qanday yoʻl tutgan boʻlardingiz?

Javob: Men ularga shunday degan boʻlar edim: “Namuncha kekkaymasangiz, uyalmaysizlarmi, kambagʻal kishilarni haqorat qilgani. Mana koʻrasiz, men oʻqib, olim boʻlaman, sizlardan ham buyuk kishi boʻlaman!”

4-topshiriq. “Tushunchalar tahlili” metodi orqali soʻzlarga namunadagidek izoh bering.

Tushuncha	Mazmuni
Regsdaler	Daniyaning pul birligi boʻlgan
Kaver-yunker	Nemischada “yosh zodagon” degan maʼnoni anglatadi
Gimnaziya	Oʻquv dargohi, chuqur bilim beradigan <u>maktab</u> turi
Baqqol	Bozor, gu-zar va mahallalardagi doʻkonchalarda mayda-chuyda roʻzgʻor mollari, kundalik yegulik oziq-ovqatlar sotuvchi mayda savdogar.
Aslzoda	Ota-boblari ilmi, boy va badavlat kishilar avlodi
Chayqovchilik	Olibsotarlik bilan shugʻullanish
Dongdor	Taniqli
Oqsuyaklar	Insonlarni tabaqalashtirish, suyagi, avlodi toza kishilar
Kibr-havo	Insonga xos xislat boʻlib, boshqa kishilarni kamsitish, mensimaslik

5- topshiriq. Manmanlik va kamtarlik haqida maqollar yozing.

Manman degan yigitni,
Yov bosganda koʻr.

Bilgan kishi bildim demas,
Bildim desa, bilgan emas.

Bilmaganni bildim dema,
Qilmaganni qildim dema.

Ish boshlaganda maqtanma,
Ish bitganda maqtan.

Ishni Ismat qiladi,
Lofni Toshmat uradi.
Yo‘q narsa bor bo‘lar, kamtar bo‘lsang,
Bor narsa yo‘q bo‘lar, manman bo‘lsang.
Kamtar bo‘lsang, osh ko‘p,
Manman bo‘lsang, tosh ko‘p.
Kamtarga — kamol,
Manmanga — zavol.
Kekkayganga kekkaygin,
Boshing ko‘kka etguncha.
Egilganga egilgin,
Boshing erga tekkuncha.
Mevali daraxt erga engashar,
Mevasiz daraxt ko‘kka tirmashar.
Oldin o‘zingga boq,
So‘ngra nog‘ora qoq.
Og‘irlikni er ko‘tarar,
Semizlikni qo‘y ko‘tarar.
Siz turibsiz tikkayib,
Biz turibmiz tikkayib,
Erga tushgan qamchini
Kim oladi enkayib.
Eshak maqtanib, tulpor bo‘lmas,
Qarg‘a maqtanib, shunqor bo‘lmas.
O‘zingni er bilsang,
O‘zgani sher bil.

6-topshiriq. Hikoyadagi qizlarning otalariga bergan ta'riflarini yozing

Savdogarning qizi	Kamer-yunkerning qizi	Yozuvchining qizi	Baqqolning qizi
Mening otamni bilasanmi, otam yuz regsdalerning hammasiga novvot sotib olishi va uni sochib tashlab yuborishi mumkin	Men kamer-yunker qiziman!	Mening otam, sening otang, hozirgi dunyodagi hamma otalar haqida ham gazetaga yozishi mumkin	

7- topshiriq. “SWOT” tahlilidan foydalanib jadvalni to‘ldiring:

S	Kambag‘al bolaning kuchli tomonlari	U o‘z hissiyotlarini jilovlay olishi
W	Kambag‘al bolaning zaif, kuchsiz tomonlari	O‘ylaganlarini aytib tashlay olmasligi
O	Kambag‘al bolaning imkoniyatlari	Uning o‘ziga bo‘lgan ishonchi
T	Kambag‘al bolaning oldida turgan to‘siqlari	Oilasining kambag‘alligi

8- topshiriq. Hikoyadan mashhur rassom Torvaldsennining bolaligida g‘ururlanib aytgan gapini yozing.

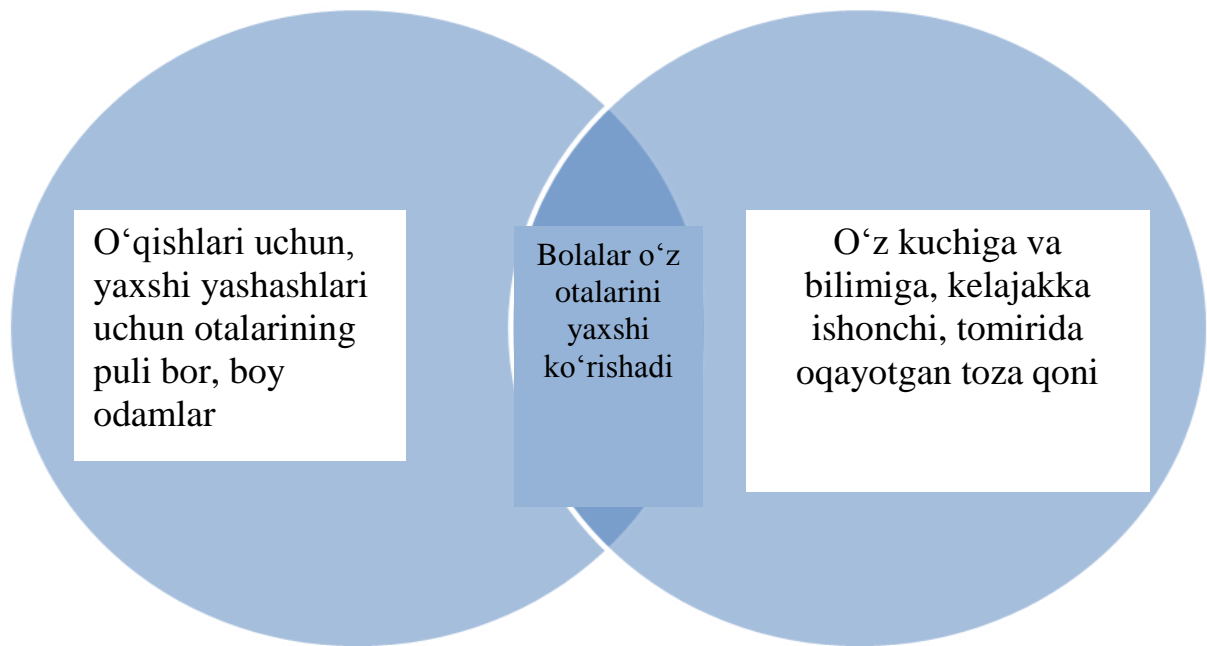
Javob: “Lekin mening tomirimdan chinakam toza qon aylanyapti! Bu haqda tortishib o‘tirishga o‘rin ham yo‘q!”

9-topshiriq. Matndagi boy va kambag‘al bolalarning imkoniyatlarini taqqoslang.

“Venn diagrammasi”

Boy bola

Kambag'al bola

10- topshiriq. Ushbu hikoyaning asosiy g'oyasi nima? Fikringizni izohlab bering.

Javob: Insonning kelajakda kim bo'lishi va qanday hayot kechirishini bugungi kuni va pul hal qilmaslik.

11- topshiriq. “Unga qaraydigan xizmatkorlar uni shunday “kasalga” chalintirib qo'yishgan ekan” gapini qanday tushundingiz?

Javob: Qizchanning xizmatkorlari unga va uning otasiga yaxshi ko'rinishi uchun qizchaga xushomad qilib, uni haddan tashqari erkalatib yuborishi oqibatida qizchanning manmansirab ketishini muallif insonlardagi yomon kasalikka o'xshatgan.

12-topshiriq. Buyuk yozuvchi va rassomlardan kimlarni bilasiz?

Javob: Buyuk yozuvchilardan Aleksandr Pushkin (1799-1837), Aleksandr Dyuma (1802-1870), Mark Tven (1835-1910), Oybek (1905-1968), Abdulla Qahhor (1907-1968), Pirimqul Qodirov (1928-2010).

Rassomlardan: Leonardo da Vinchi, Mikelandjelo, Rembrandt, O'rol Tansiqboyev. Ortiqali Qozoqov, Bahodir Jalolov .

13-topshiriq. Sizningcha insonning kelajakda kim bo'lishi ota va onaga bog'liqmi?

Javob: Insonning kelajakda kim bo'lishi uning qanday tarbiya olganligiga bog'liqligini hisobga olsa, albatta ota-onaning ham roli bor. Lekin inson

tirishqoq bo'lsa, izlanuvchan bo'lsa, ko'rgan-kechirgalaridan to'g'ri xulosalar chiqara oladigan kishi bo'lsa u ota-onasi erisholmagan yutuqlarga ham erishishi mumkin. Insonning kim bo'lishida muhitni, davrni ham o'z o'rni bor.

15-topshiriq. Hikoya muallifi Hans Kristian Andersen hayoti va ijodi haqida nimalar bilasiz? Uning yana qaysi asarini sevib o'qigansiz?

Javob: Daniyaning jahonga mashhur ertakchisi Hans Andersen 1805-yilda Odens shahrida dunyoga keldi. Otasi kavushdo'z, onasi esa kir yuvuvchi bo'lib ishlar edi. Shuning uchun Hans kambag'allar maktabiga o'qishga kiradi. Oradan uncha ko'p vaqt o'tmay, ularning oilasi Kopengagenga ko'chadi. Bolaning yashash sharoiti va o'qishi bu yerda ancha-muncha yaxshi bo'ladi. Bo'lajak yozuvchi 1823-yilda Slagels maktabiga o'qishga kiradi, undan keyin Xelsingyorda ta'lim oladi. 1828-yilda esa Kopengagen universitetiga o'qishga kiradi.

Andersen yoshligidan boshlab juda ko'p mamlakatlarni kezib chiqadi. Fransiya, Shveysariya, Italiya, Gretsiya va Ispaniya singari davlatlarga sayohat qiladi. Andersenning ijodi 1820-yillarning boshlaridan boshlanadi. U dastlab lirik she'rlar, roman, drama, ocherklar yaratadi.

“Daniyalik Xolger”, “Qor malikasi”, vatanparvarlik ruhi bilan yo'g'rilgan “Daniya – mening vatanim”, ozodlik g'oyasi mujassamlangan “Soqchi”, “Shilyon asiri” va boshqa she'rlari she'riy janrida yaratgan eng sara asarlari jumlasiga kiradi.

Uning ijodi ko'p qirrali va rang-barangdir. Ayniqsa, tarix va ertak asarlari yosh kitobxonlar uchun maroqlidir. “Ertaklar” (1835–1855), “Yangi ertaklar” (1843–1872) va boshqa kitoblari Andersenning nomini juda mashhur qildi va uni jahonga tanitdi.

Men Andersenning “Qor malikasi” ertagini sevob o'qiganman.

“QIZIL SHAPKACHA” rus xalq ertagi

Bir bor ekan, bir yo‘q ekan, bir qishloqda jajjigina bir qizcha bor ekan. U dunyoda tengi yo‘q, juda yoqimtoy qiz ekan. Oyisi uni jonidan ham yaxshi ko‘rar ekan, buvisi bo‘lsa undan ham yaxshi ko‘rar ekan. Buvisi nevarasining tug‘ilgan kuni munosabati bilan qizchaga bitta qizil shapkacha sovg‘a qilibdi. O‘shandan beri qizcha qayoqqa borsa, shu chiroyli, yangi qizil shapkachasini kiyib borar ekan. Shuning uchun qo‘ni qo‘shnilar uni ko‘rganda:

– Ana, Qizil Shapkacha kelyapti! - der ekanlar. Bir kuni oyisi somsa pishirib, qizchaga aytibdi:

– Qizil Shapkacha, mana bu somsa bilan kuvachadagi yog‘ni buvingga oborib bergin, eson-omonligini bilib kelgin.

Qizil Shapkacha kiyinib, buvisini ko‘rgani narigi qishloqqa ketibdi. U o‘rmondan o‘tayotsa, oldidan bir bo‘ri chiqib qolibdi. Bo‘ri Qizil Shapkachani yamlab yuborgisi kelibdi-yu. lekin botinolmabdi, chunki shu yaqin orada o‘tinchilar daraxt kesib yurar, boltalarining taraq-turuq ovozi eshitilib turar ekan.

Bo‘ri qizdan:

– Qizil Shapkacha, qayoqqa ketyapsan? - deb so‘rabdi. Qizil Shapkacha bo‘lsa, o‘rmonda to‘xtab, bo‘ri bilan gaplashishning qanday qo‘rqinchli ekanini bilmas ekan.

Shuning uchun ham u bo‘ri bilan salomlashibdi-da, keyin:

– Buvimni ko‘rgani ketyapman, buvimga mana bu somsalar bilan kuvachada yog‘ olib boryapman, - debdi.

– Buvingning uyi uzoqdami? - deb so‘rabdi bo‘ri.

– Ha, ancha uzoqda, – deb javob beribdi Qizil Shapkacha,

– Tegirmon orqasidagi qishloq bor-u, hov ana, eng chekkadagi uyni ko‘ryapsanmi o‘sha.

– Yaxshi, - debdi bo‘ri, – men ham buvingni ko‘rib kelaman. Manavi yo‘ldan boraman, sen bo‘lsang anavi yo‘ldan bor. Ko‘ramiz, kim oldin borarkan. Bo‘ri eng yaqin yo‘ldan g‘izillab chopib ketibdi.

Qizil Shapkacha bo‘lsa, eng uzoq yo‘ldan ketibdi. Qizcha yo‘lma-yo‘l to‘xtab, gullar teribdi, guldasta yasabdi. Qizil Shapkacha hali tegirmon yo‘liga yetmagan ekan, bo‘ri kampirning uyiga yetib kelib, eshikni taqillatibdi.

– Kim? - deb so‘rabdi kampir.

– Men nevarangiz Qizil Shapkachaman, - deb javob beribdi bo‘ri ovozini ingichka qilib.

– Siznikiga mehmon bo‘lib keldim, somsa bilan kuvachada yog‘ olib keldim. Kampir bu vaqt to‘shakda kasal bo‘lib yotgan ekan. U chindan ham Qizil Shapkacha kelgandir deb o‘ylab, shunday debdi:

– Jonginam, ipni tort, eshik ochiladi!

Bo‘ri ipni tortibdi, eshik ochilibdi. Bo‘ri chopib borib, kampirni bir yamlab yutib yuboribdi. Bo‘ri judayam och ekan, negaki u uch kundan beri ovqat yemagan ekan-da. Keyin bo‘ri eshikni yopib, kampirning to‘shagiga kirib yotibdi-da, Qizil Shapkachani kuta boshlabdi. Tezda Qizil Shapkacha kelib, eshikni taqillatibdi.

– Kim? - deb so‘rabdi bo‘ri.

Qizil Shapkacha bo‘rining xunuk ovozini eshitib, avval qo‘rqibdi, keyin: buvim tumov-pumov bo‘lgandir, – deb o‘ylab, javob beribdi:

– Men nevarangiz Qizil Shapkachaman. Sizga somsa bilan kuvachada yog‘ olib keldim. Bo‘ri yo‘talib olib, ingichka ovoz bilan:

– Ipni tort, jonginam, eshik ochiladi, – debdi. Qizil Shapkacha ipni tortgan ekan eshik ochilibdi. Qizcha uyga kiribdi. Bo‘ri bo‘lsa ko‘rpaga burkanib olib debdi:

–Somsani stolga, kuvachani tokchaga qo‘y, o‘zing yonimga kelib yot! Juda charchagandirsan? Qizil Shapkacha bo‘ri bilan yonma-yon yotib, undan so‘rabdi:

– Voy, buvijon, qo‘llaringiz buncha uzun?

– Seni mahkamroq quchoqlash uchun, jonginam!

– Buvijon, oyoqlaringiz buncha katta?

– Tezroq chopish uchun, jonginam!

– Buvijon, quloqlaringiz buncha katta?

- Yaxshiroq eshitish uchun, jonginam!
- Buvijon, ko‘zlaringiz buncha katta?
- Seni yaxshiroq ko‘rish uchun jonginam!
- Buvijon, tishlaringiz buncha katta?
- Seni tezroq yeb qo‘yish uchun jonginam!

Qizil Shapkachaning dod-voylashiga qaramay, ochko‘z bo‘ri uni shippagi va qizil shapkasi bilan qo‘shib yutib yuboribdi. Baxtni qarangki, shu vaqt uy yonidan o‘tinchilar o‘tib qolishibdi. Ular shovqin-suronni eshitib, uyga bostirib kiribdilar va bo‘rini o‘ldiribdilar. Keyin uning qornini yorsalar, ichidan Qizil Shapkacha bilan buvisi eson-omon chiqishibdi.

TOPSHIRIQLAR

1-topshiriq. Quyidagi soʻzlarni izohlang.

1. Shapkacha.
2. Kuvacha.
3. Jajgina.
4. Bir yamlab.

2-topshiriq. Boʻri nima uchun oʻrmonda yashaydi?

3-topshiriq. Asar qahramonlariga taʼrif bering.

Qizil Shapkacha, Qizil Shapkachaning oyisi, Qizil Shapkachaning buvisi, boʻri.

4-topshiriq. Qizil Shapkachani oyisi nima uchun yakka oʻzini uzoqqa yubordi?

5-topshiriq. Inson sezgi organlari qaysilar?

A) Tish, oshqozon, lab B) Teri, quloq, til D) Koʻz, burun, soch

6-topshiriq. Insonning koʻzlari yaxshi koʻrishi, quloqlari yaxshi eshitishi uchun nimalar qilishi kerak? Fikrlaringizni asoslab bering.

7-topshiriq. Quyidagi savollarga javob bering.

1. Sizing ham buvingiz, bobongiz bormi?
2. Ularning holidan xabar olib turasizmi?
3. Oxirgi marta qachon ularni koʻrgani borgan edingiz?
4. Ularga nima sovgʻa qilgansiz?

8-topshiriq. Somsaga qanday masalliq kerak boʻladi?

9-topshiriq. Oʻrmonga borganmisiz? Oʻrmonda yurish qoidalarini bilasizmi?

10-topshiriq. Nima deb oʻylaysiz, buvisi yashaydigan qishloq bilan Qizil Shapkachalar yashaydigan qishloqning orasi qancha masofa boʻlishi mumkin? Nima uchu shunday deb oʻylaysiz?

11-topshiriq. Matnga ishlangan rasmlar haqida fikrlaringizni bayon qiling.

12-topshiriq. Agar ovchilar kelib qolmaganida nima boʻlar edi? Bu ishlarda kim aybdor deb oʻylaysiz?

13-topshiriq. Rus xalq ertaklaridan yana qaysilarini oʻqigansiz?

14-topshiriq. Ertakdan olgan taassurotlaringizni yozing.

15-topshiriq. Ertakda keltirilgan voqealar yilning qaysi faslida sodir boʻlgan?

Turkman xalq ertagi

Qadim zamonda bir dehqonning qora, qo'ng'ir va ola ho'kizi bo'lgan ekan. Kunlardan bir kuni ular o'yga cho'mibdilar.

“Xo'jayinimiz, hademay har birimizning bo'yimizga bo'yinturuq ilib, yer haydattiradi. Keyin umrimizning oxirigacha omoch tortishdan boshqa narsani bilmaymiz. Kelinglar, yaxshisi, o'rmonga qochib ketamiz, u yerda o'zimizda bo'ladi. Xohlaganimizdek kun kechiramiz”, - deyishibdi ho'kizlar bir-biriga.

Ho'kizlar shunday deb o'rmonga jo'nashibdi. Biroq shodliklari uzoqqa cho'zilmabdi. Kutilmaganda ularga o'n nafar yo'lbars hujum qilib qolibdi. Ho'kizlar ham bo'sh kelishmabdi. Bir chiqib olishib, yo'lbarslarni ayamay suzaverishibdi. Hujumlari samara bermasligiga ko'zi yetgan bir aqlli qari yo'lbars sheriklariga shunday debdi:

– Bu olishuvdan foyda yo'q. Sizlar, yaxshisi, boshqa jonivorlarni ovlashga jo'nay qolinglar. Ho'kizlarni men aqlim bilan yengib ko'rishga harakat qilaman.

Yo'lbarslar ov qilgani boshqa yoqqa jo'nashibdi. Ho'kizlarning oldida o'sha aqlli yo'lbarsgina qolibdi.

– Sheriklaring bas kelolmagani yetmagandek, endi bir o'zing olishmoqchimisan? Ovora bo'lasan! - deyishibdi ho'kizlar uni kalaka qilib.

– Gapingiz to'g'ri, - debdi hayvonlar shohi siniq ovozd.

– Sheriklarim meni qari, hisoblashib, saflaridan chiqarishdi. Lozim ko'rsangizlar, men sho'rpehanani o'zlaringizga sherik qilib olinglar.

Ho'kizlar yo'lbarsning bu gapidan quvonib ketishibdi. Ular o'sha kundan boshlab yo'lbars bilan do'st tutinishib, ahil va inoq yashay boshlashibdi. Yo'lbars ularni turli yirtqichlarning hujumlaridan himoya

qilibdi.

Kunlardan bir kuni yo‘lbars qo‘ng‘ir va ola ho‘kizga sal nariroqda o‘tlab yurgan qora ho‘kizni ko‘rsatib debdi:

– Og‘aynilar, payqayapsizlarmi? Shu kunlarda qora ho‘kiz judayam haddidan oshayapti-da. Sero‘t joylarda faqat o‘zi kavsh qaytarib yuradi. Sizlarni chaqirish ham yo‘q. Bir ta‘zirini berib qo‘ysam, nima deysizlar?

– Sen haqsan, yo‘lbars. Qora ho‘kiz o‘zbilarmon bo‘lib ketibdi. Mayli, adabini bera qol, - debdi ho‘kizlar.

Yo‘lbars qora ho‘kizni shu zahoti tilka-pora qilib tashlabdi. Bir necha kundan so‘ng yo‘lbars ola ho‘kizning oldiga kelib, ayanchli ovozda debdi:

– Eh, og‘ayni, og‘ayni, qo‘ng‘ir ho‘kizga bir qara! U ham qoravoyning xuddi o‘zi-ya. Faqat o‘z qornini o‘ylaydi. Nima qilay, uning ham adabini berib qo‘yaymi?

Yo‘lbars ola ho‘kizning javobini kutmayoq, qo‘ng‘ir ho‘kizni g‘ajib tashlabdi. Keyin ola ho‘kizni yoniga chaqiribdi.

– Qani bu yoqqa kel-chi, tentak, sening etingni mazasini ham bir totay.

– Bu nima deganing? Axir men hech kimga halal bermayotgan bo‘lsam, og‘ayni ham o‘z og‘aynisini yeydimi? - debdi ola ho‘kiz qaltirab.

– Eh, nodon, - kulibdi hayvoniar shohi. – Aqling hali ham kirmabdi-da. Go‘sh t yeb, kun ko‘ruvchi hayvonning o‘t yeb, kun ko‘ruvchi hayvon bilan el bo‘lganini qayerda ko‘rgansan o‘zi? Buning ustiga jonzotlar shohi ov ovlashda ustasi farang bo‘lsam. Bunga o‘zing ham guvoh bo‘lding-ku. To‘qqiz og‘aynim bajarolmagan ishni bir o‘zim epladim-ku.

Ola ho‘kizga yo‘lbarsning bu gaplarini oxirigacha eshitish nasib etmabdi...

TOPSHIRIQLAR

1-topshiriq. Ho‘kizlar nima uchun qochib ketishdi?

2-topshiriq. Ho‘kizlar to‘g‘ri ish qildimi? Sababini yozing.

3-topshiriq. Ertakdan qanday xulosa chiqardingiz?

4-topshiriq. Ertakda do‘stlikning qanday jihatlarini sezdingiz?

5-topshiriq. Ertak qahramonlarini nomlarini yozib, ularning yaxshi va yomon jihatlarini ko‘rsating.

6-topshiriq. Test.

1. Yo‘lbars qanday ish tutdi?

- A) Yaxshi
- B) Oqilona
- C) Yomon

2. Ho‘kizlar qanday ish tutdi?

- A) Yaxshi
- B) Oqilona
- C) Yomon

7-topshiriq. Lug‘at ishi. Quyidagi so‘zlarni ma’nosini izohlang.

Sho‘rpehana, landovur, qo‘ng‘ir, ola, bo‘yinturuq, erk, do‘nglik.

Namuna:

Bo‘yinturuq – bo‘yinga bog‘langan ip.

8-topshiriq. Siz bilgan hayvonlar ichidan qaysilari aqlli. Nima uchun shunday deb o‘ylaysiz?

9-topshiriq. Insonlar nima uchun yerni ho‘kizlar yoki traktorlarda haydashadi? Sababini yozing.

10-topshiriq. Ho‘kizlar qanday yo‘l tutishlari ma’qul edi?

11-topshiriq. Sizningcha xo‘jayin hokizlarni izladimi?

12-topshiriq. Turkman xalqi haqida nimalarni bilasiz?

13-topshiriq. Mavzu bilan bog‘liq 5 ta maqol yozing.

14-topshiriq. Matnga yana qanday sarlovha qo‘yish mumkin? Nima uchun?

15-topshiriq. Ushbu ertakning asosiy g‘oyasi nima?

- A) Odamlarga xizmat qilmasdan erkin yashash
- B) Do‘stlik, birdamlikda ish tutish
- C) O‘z qornini to‘dirish uchun kurashish

1-sinf o‘qish fanidan “ONA ALLASI” rivoyati

Qadimda bir podshoh bo‘lgan ekan. U bir kuni barcha qo‘shiqchilarni chaqiribdi. Ularga navbatma navbat kuylashni buyuribdi. Lekin bironta qo‘shiq ma’qul bo‘lmabdi. Axiyri bir onaxonni keltiribdilar. U alla aytishni boshlabdi.

Podshoh qo‘shiqni eshitib, yum-yum yig‘labdi. Bu kuy unga onasini, beg‘ubor bolaligini eslatibdi. Shuningdek, bu allada xalqning orzu va armonlari ham bayon etilgan ekan:

Senga qo‘ydim yaxshi ot alla,
Yaxshi niyatdir murod, alla.
Yurt-u elga suyansang, alla,
Senga bo‘lgusi qanot, alla.

TOPSHIRIQLAR

1-topshiriq: Quyidagi so‘zlarning ma’nosini ijohlang.

1. Kuy - _____
2. Murod- _____
3. Armon- _____
4. Qanot - _____
5. Yum-yum - _____
6. Orzu- _____
7. Armon- _____

2-topshiriq: Onangizdan eshitgan “Alla” qo‘shig‘ini yozing.

3-topshiriq: Onaga berilgan ta’riflarni ijohlang.

1. Mo‘tabar.
2. Mehribon.
3. Ulug‘.
4. Parvona.
5. Jonkuyar.

4-topshiriq: Reja asosida “Mening onam” mavzusida matn tuzing.

Reja:

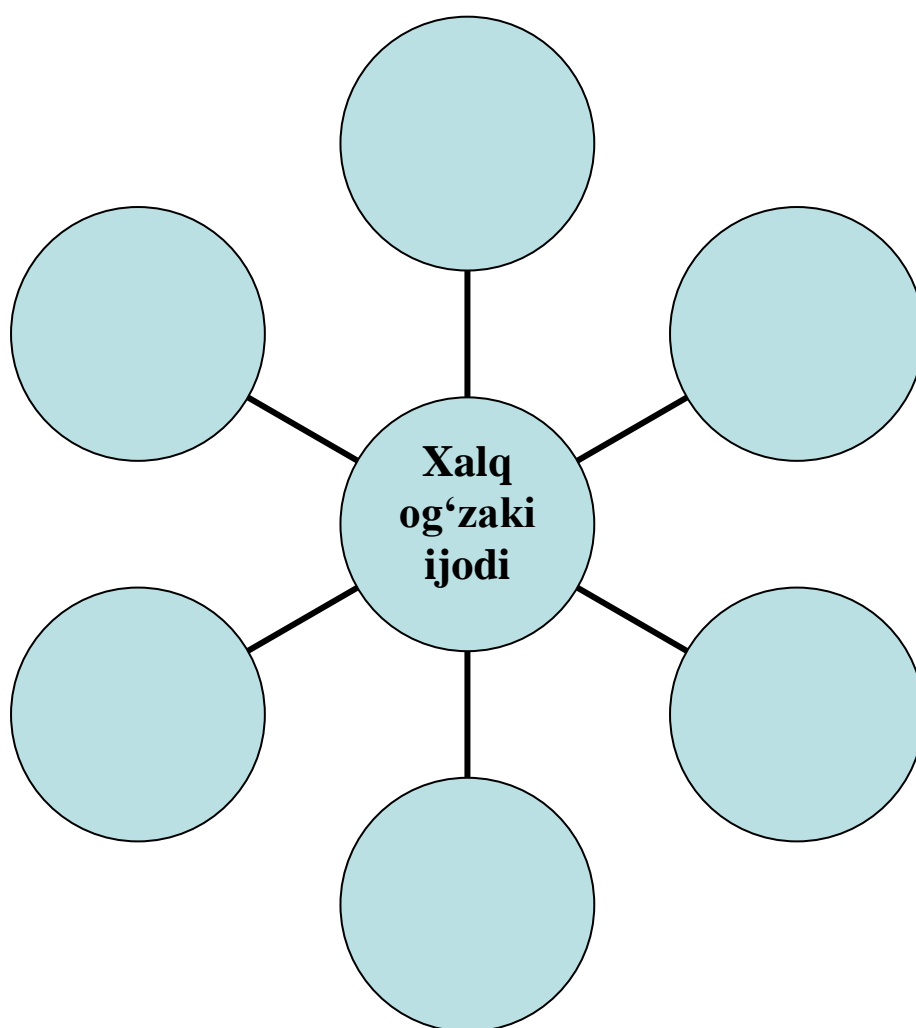
1. Ona – buyuk zot!
2. Mening onam.
3. Men onamga yordamchi.

5-topshiriq: Maqol tahlil qiling.

Ona kulsa, xona to‘lar,

Ota kulsa, g‘aming ketar.

6-topshiriq: Xalq og‘zaki ijodidan yana qaysi janrlarni bilasiz?
Tarmoqlang.

7-topshiriq: Qo‘shiqchilardan kimlarni bilasiz?

8-topshiriq: Nima uchun podshohga qo‘shiqlar ma’qul bo‘lmadi.
Fikringizni bayon eting.

9-topshiriq: Quyidagi rasmga qarab nimalarni his qildingiz?

10-topshiriq: Podshohning bolaligi qanday o‘tgan deb o‘ylaysiz?

11-topshiriq: “Podshoh” so‘ziga ma’nodosh so‘zlarni yozing.

12-topshiriq: Tarixda o‘tgan podshohlardan kimlarni bilasiz?

13-topshiriq: Sizing qanday orzularingiz bor. 3 ta orzungizni yozingchi.

“NAVRO‘Z” BAYRAMI

Navro‘z – yangi kun demakdir. 21-mart – Navro‘z bayrami. Navro‘zda tabiat uyg‘onadi. Birinchi bo‘lib chuchmoma, boychechaklar ochiladi. Onalarimiz sumalak pishiradilar. Yalpiz, jag‘-jag‘, ismaloq kabi ko‘katlardan terib, ko‘k somsalar yopadilar. Ko‘chatlar ekilib, hovli-joylar supuriladi. Ko‘chalar tozalanib, yasatiladi. Urishganlar yarashadilar. Bayramda turli tomoshalar bo‘ladi. Hamma birgalikda o‘ynab-kuladi.

O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, boshqa qadriyatlar qatorida “Navro‘z” bayrami yana tiklandi. Hozir “Navro‘z” umumxalq bayramlaridan biri sifatida nishonlanadi, 21-mart dam olish kuni deb e‘lon qilingan. Har yili shu kuni respublikaning barcha viloyatlaridagi xiyobon va maydonlarda bayram sayillari tashkil qilinadi, konsertlar beriladi. Bir necha kun mobaynida mahallalarda Navro‘zga bag‘ishlangan tadbirlar o‘tkaziladi, sumalak, halim va boshqa taniq taomlar pishiriladi. Navro‘z kunlari hokimliklar, mahallalarning faollari, xayr-ehson tashkilotlari - mehribonlik uylari bolalari, urush va mehnat faxriylari, yolg‘iz keksalar huzuriga tashrif buyurib, ularni qutlab, sovg‘a- salomlar ulashadi.

Navro‘z keldi, soz keldi,
Turna keldi, g‘oz keldi.
Yam-yashil chorbog‘lardan
Bulbulday ovoz keldi.

(Xalq qo‘shig‘i)

TOPSHIRIQLAR

1-topshiriq: “Navro‘z” bayramini nima uchun milliy bayram deymiz?

2-topshiriq: Matndan nimani eslab qoldingiz. Shularni yozing.

3-topshiriq: Rasmga qarab “Navro‘z”da qilinadigan ishlarni yozing.

4-topshiriq: Har bir matnga sarlovha qo‘ying.

Bahor oylariga mart, aprel, may oylari kiradi. Bahorda gullar ochiladi, bulutli, quyoshli havo bo‘ladi, qushlar uchib keladi. Navro‘z bayrami nishonlanadi.

“Navro‘z” – yangi kun degani. O‘zbek xalqi 21- martda bu bayramni nishonlaydilar. Sumalak, halim, ko‘k somsalar pishiradilar, ezgu niyat qiladilar.

Sumalakni o‘choqda pishiradi, bug‘doyni ozgina o‘stirib, yanchib, undan sumalak tayyorlanadi, sumalakka yong‘oqlar, toshlar solinadi.

5-topshiriq: Test.

1. Qachon kun bilan tun teng bo‘ladi?

a) 1-yanvar b) 21-mart d) 1-sentabr

2. Navro‘z taomini aniqlang?

a) halim b) somsa d) norin

3. Sizing millatingiz qaysi millat?

a) O‘zbek b) Rus d) Qirg‘iz

4. Bir yilda necha fasl bor?

a) 2 ta b) 3 ta d) 4 ta

5. Amir Temur qaysi faslda tug‘ilgan?

a) bahor b) qish d) yoz

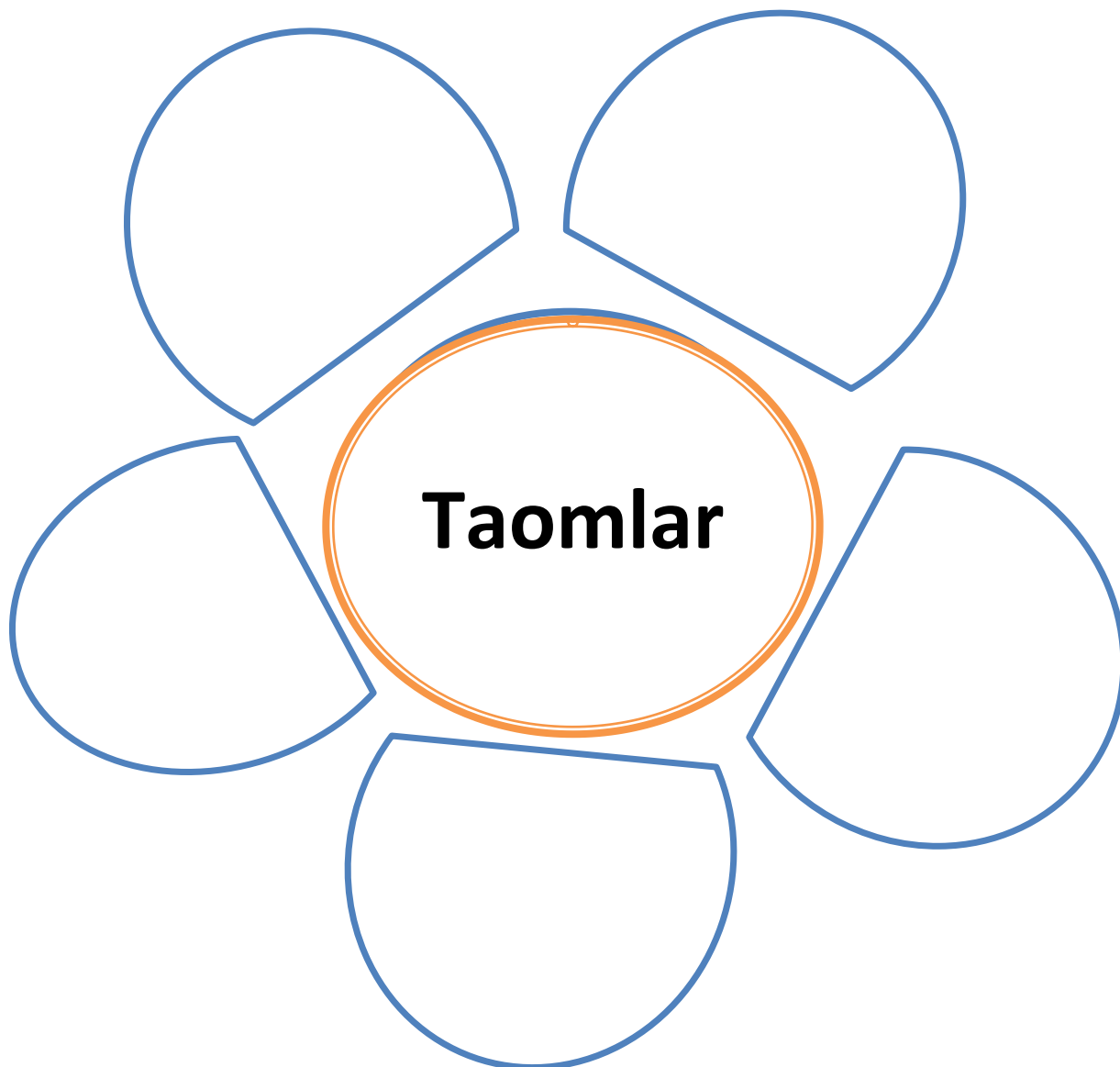
6-topshiriq: “Zinama-zina” usulidan foydalanib, gullarni ochilish tartibida joylashtiring.

Atirgul, lola, qizg‘aldoq, boychechak, chuchmoma, binafsha.

7-topshiriq: Bahorda qanday bayramlar nishonlanadi ?

8-topshiriq: “Klaster” usulidan foydalanib, bahoriy taomlarni va ularga ketadigan mahsulotlarni yozing.

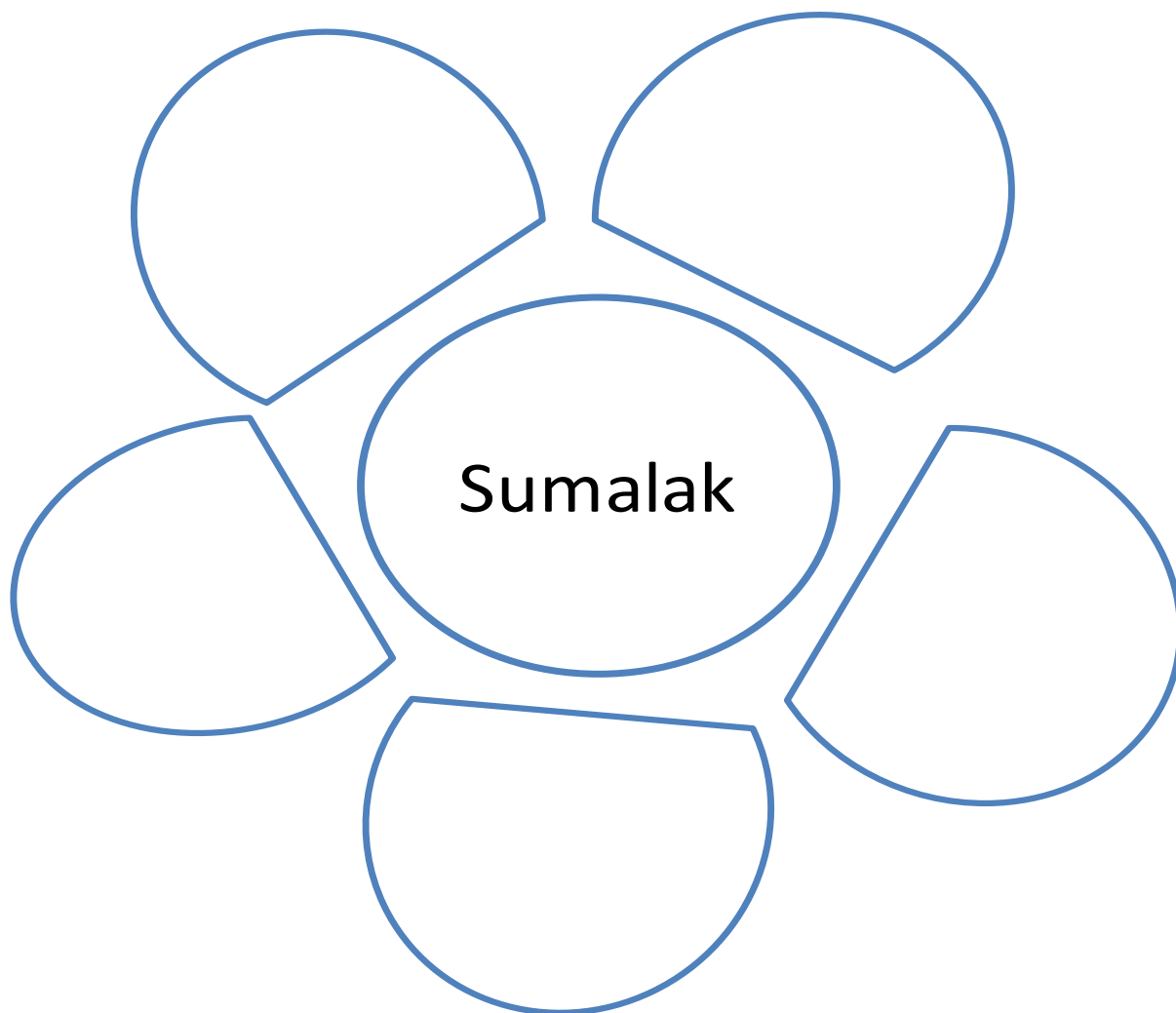

9-topshiriq: “Navro‘z” bayrami kunida bahor faslining nechanchi soatiga to‘g‘ri keladi?

10-topshiriq: Nima uchun kun bilan tun teng bo‘ladi? Sababini yozing.

11-topshiriq: “Navro‘z” bayrami bilan “Mehrjon” bayramining farqini tahlil qiling.

12-topshiriq “Klaster” usulidan foydalanib, sumalakka ketadigan mahsulotlarni va bu mahsulotlarning bugungi kundagi narxini yozing.

13-topshiriq: “Navro‘z” bayrami tarixi haqida nimalar bilasiz?

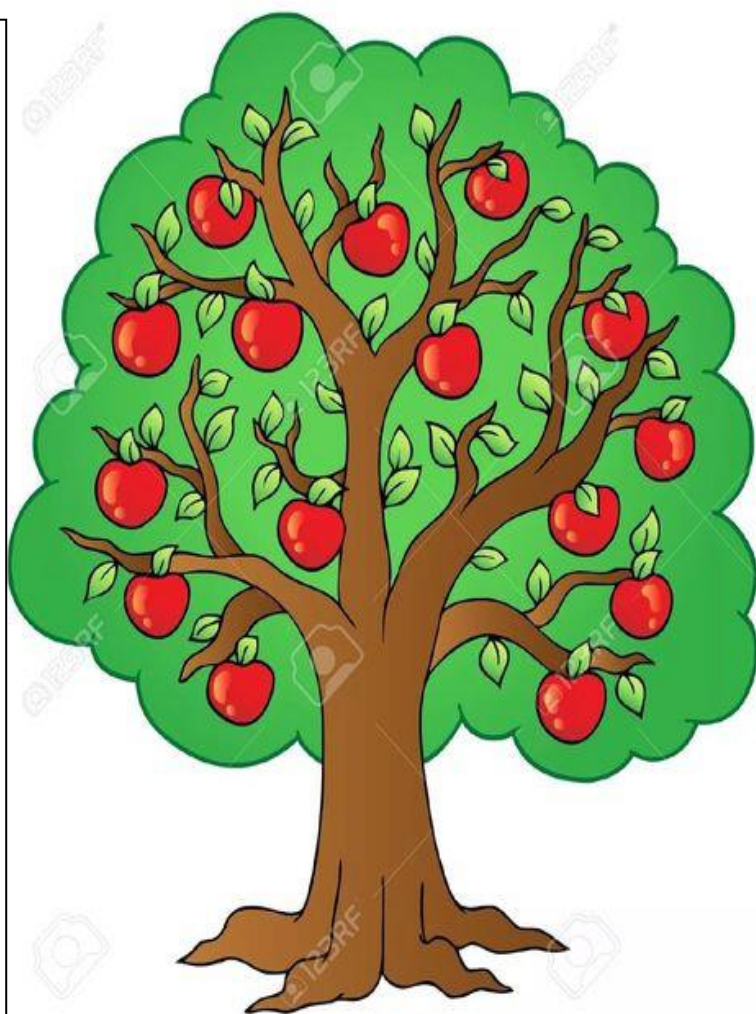
14-topshiriq: O‘zbek xalqining yana qanday milliy bayramlari bor?

15-topshiriq: Matnda berilgan xalq qo‘shig‘ini mazmunini izohlang.

2-sinf o‘qish kitobidan «YOZ KELDI» Qambar Ota she’ri

Yoz keldi-yu, yoz keldi,
Kunlar nurli, soz keldi.
Quyosh jilmayib boqar,
Yuragidan o‘t yoqar.
Olam sirli doshqozon...
Daraxt, ko‘chatlar larzon.
Egilib turar bazo‘r,
Har yig‘ilgan hosil zo‘r!
Salqin bedapoyaga,
Ko‘rpacha sol soyaga.
Yoz yozadi dasturxon:
“Huzur qilsin har bir jon!”

TOPSHIRIQLAR

1-topshiriq: Lug‘at ishi. “Tushunchalar tahlili” metodi

Tushuncha	Mazmun
Ko‘rpacha	
Dasturxon	
Bazo‘r	
Larzon	
Doshqozon	

2-topshiriq: Rasmda nimalar tasvirlangan? Ularning nomlarini va xususiyatlarni yozing.

Namuna:

Barg – yashil, sariq rangda bo‘ladi, bizga toza havo beradi.

3-topshiriq: She’rda shoir yoz faslida tabiatda bo‘ladigan o‘zgarishlarni qanday tasvirlagan?

4-topshiriq: Yozda pishadigan mevalar va ularni foydali jihatlarini yozing.

5-topshiriq: Quyidagi reja asosida hikoya tuzing.

1. Bizning bog‘da.
2. Mevalar terdik.
3. Bobom va buvim xursand bo‘ldilar.

6-topshiriq: Maqolni tahlil qiling. Yoz mevasi – qish xazinasi.

7-topshiriq: She’r muallifi haqida nimalar bilasiz?

8-topshiriq: Yozda pishadigan mevalar rasmini chizing.

9-topshiriq: Fasllar nima uchun o‘zgaradi? Sababini yozing.

10-topshiriq: Hosil yaxshi bo'lishi uchun nima qilish kerak?

11-topshiriq: Qaysi meva birinchi pishadi? Tartibi bilan yozing.

3-sinf o‘qish darsligidan “QISH ERTAGI” Aziza Ahmedova

Havo soviy boshlabdi. Sovuqdan dir-dir qaltirashayotgan Tipratikan, Qizilishton, Quyon bir joyga yig‘ilishib, suhbat qurishibdi.

– Men qiladigan ish qolmadi, endi dam olaman,-debdi Qizilishton.

– Nimalar deyapsan, hoy o‘rmon shifokori?- debdi unga Quyon.- Nahotki endi hech kimga keraging bo‘lmasa?

– Voy, voy,voy! Shunaqa ham sovuq bo‘ladimi? Endi qayerga jon saqlaymiz?-deya baroqdum tulki kelib qolibdi. Tulkini ko‘rgan Quyonning jon-poni chiqib ketibdi.

Shu payt Qizilishton:

– Kelinglar, bir boshpana topaylik. Qishda kerakli hamma narsani uyga tashib olamiz-da, yashayveramiz, -debdi.

– Yaxshi taklif. Lekin sizlarning qishda g‘amlanganlaringizni biz, tulkilar yeya olmaymiz. Bizga tovuq, quyon, qush go‘shiti kerak,-debdi-da Tulki ko‘zlarini surbetlarcha Qizilishtonga qadabdi. So‘ng sal nariroqa, quyuqroq butalarning orasida kirib olibdi.Qizilishton ham qaltirab, qo‘nib turgan butog‘iga mahkamroq yopishib olibdi va:

-Yegulik haqida keyin o‘ylab ko‘ramiz. Hozir boshpana masalasini hal qilaylik,- deb Quyonga o‘girilibdi.

Quyonlar yig‘ilishibdi.Tulki ham ayyor do‘stlari bilan shu yerga kelibdi. Ular birgalikda boshpana qidira boshlabdilar.

Tulkilardan biri boshqasining qulog‘iga shivirlabdi:

– Qornim rosa ochdi-da, kel, mana bu quyonlardan bir-ikkitasini maza qilib tushiraylik.

– Yo‘q-yo‘q, biroz chidash kerak. Keyin hammasi o‘zimiznikibo‘ladi,- debdi boshqa Tulki.

Hayvonlar oxiri bir g‘or topishibdi.

– Yaxshi joy ekan, faqat biz sig‘amiz, bolalari bilan Tipratikanga ham joy topib qoladi. Biroq Tulkixon bilan do‘stlari o‘ziga boshqa joy topishlari kerak, shekilli, - debdi Quyon.

Quyonning gapiga Tulkining jahli chiqibdi. Ammo jahli chiqqanini sezdiribdi.

– G‘orni biz ham izlashdik. Quyonlar biroz siqilishsa, joy hammamizga yetadi, - debdi Tulkivoy.

– Yaxshisi, g‘orga sizlar avval kirib ko‘ringlar, sig‘sanglar sizlarniki, - debdi Quyon. Bu gap tulkilarga ma’qul kelibdi. Ular g‘orga kirishibdi. Qancha siqilishmasin, tulkilarning hammasi g‘orga sig‘mabdi. Buni ko‘rgan Tipratikan tulkilarga qarab:

– Quyonning gapi to‘g‘ri. Sizlar o‘zingizga joy topishingiz kerak, boshqa iloj yo‘q, - debdi.

Tulkilar boshqa chora topolmabdilar. To‘planishib shivir-shivir boshlabdilar. Tulkilarning biri:

– Rozi bo‘laveraylik. Hozircha topgan-tutganlarini g‘orga tashib, eshikni bekitib o‘tiraverishsin. Birdan hujum qilamiz, hammasini qo‘lga tushiramiz, – debdi ikkinchi Tulki. Maslahatga berilib ketgan tulkilar daraxtdagi Qizilishtonni sezmay qolibdilar. O‘rmon shifokori tulkilarning hiylasidan Tipratikanni xabardor qilibdi.

– Bekorga shivirlashmayotgan ekan-da! – debdi Tipratikan Qizilishtonga rahmat aytib.

– Yaxshiyam bizni xabardor qilding. Bechora quyonlar ayyorlarning qo‘liga tushishlariga sal qolibdi-ya!

Tipratikan quyonlarni qutqarish yo‘lini o‘ylay boshlabdi. U quyonlardan birini g‘orga kiritibdi va tuynuk bor-yo‘qligini bilib chiqishni aytibdi. Quyon tashqariga ochilgan kichikroq tuynuk borligini bilib chiqibdi. Shu payt baroqdam kelib:

– Biz rozimiz. Mayli, bu boshpana quyon do‘stlarimizga bo‘la qolsin. Biz tashqarida g‘orni qo‘riqlab yashayveramiz, - debdi.

Quyonlar rozi bo‘lishibdi. Tipratikan esa quyonlarga tuynukdan tezroq chiqib ketishni ishora bilan tushuntiribdi. Quyonlar g‘orga kirib, yashirin yo‘ldan chiqib keta boshlabdilar. Quyonlarning oxirgisi chiqib bo‘lgach, Qizilishton Tipratikanga ko‘z qisibdi. Tipratikan tulkilarga g‘orga kirishga ruxsat beribdi. Tulkilar bir-birlarini bosib-yanchib ichkariga otilibdilar. Biroq u yerda hech kim yo‘q ekan. Aldangan, och tulkilar g‘azab bilan tashqariga chiqishibdi. Bu hiylani Tipratikan o‘ylab topganini darhol bilishibdi. Ular Tipratikanga tashlanishibdi. Tipratikan esa g‘ujanak bo‘lib olib, ular tomonga dumalabdi. Xullas, ayyor baroqdam va do‘stlarining maqsadi amalga oshmabdi. Ular sharmanda bo‘lib, jo‘nab qolibdilar.

- Yashavor, Tipratikan og‘ayni! - debdi Qizilishton.
- Dono maslahating bilan quyonlarning hayotini saqlab qolding.
- Ha, do‘stim, sen ham katta yordam berding, - minnatdorchilik bildiribdi Tipratikan.
- Agar biz birlashmaganimizda, ayyorlar ustidan g‘alaba qilolmas edik.

TOPSHIRIQLAR

- 1-topshiriq.** Jonivorlar nima haqida suhbatlashdilar?
- 2-topshiriq.** Tulkilar to‘g‘ri ish qildimi? Sababini yozing.
- 3-topshiriq.** Ertakdan qanday xulosa chiqardingiz?
- 4-topshiriq.** Ertakni qahramonlarni tahlil qiling.
- 5-topshiriq.** Ertakni qahramonlaridan xohlaganingizni rasmini chizing.
- 6-topshiriq.** Do‘stlik haqidagi maqolni tahlil qiling.

Do‘stsiz boshim

Tuzsiz oshim.

- 7-topshiriq.** Ertak qahramonlarini nomlarini yozib, ularning yaxshi va yomon jihatlarini ko‘rsating.

8-topshiriq. Test.

1. Qish faslida qaysi hayvon uch oy uyquda bo‘ladi?

- A) Bo‘ri
- B) Oq ayiq
- C) Tulki

2. Qish bilan bahor faslidagi bir xillikni aniqlang.

- A) Daraxtlar gullashi
- B) Quyosh chiqishi
- C) Yomg‘ir yog‘ishi

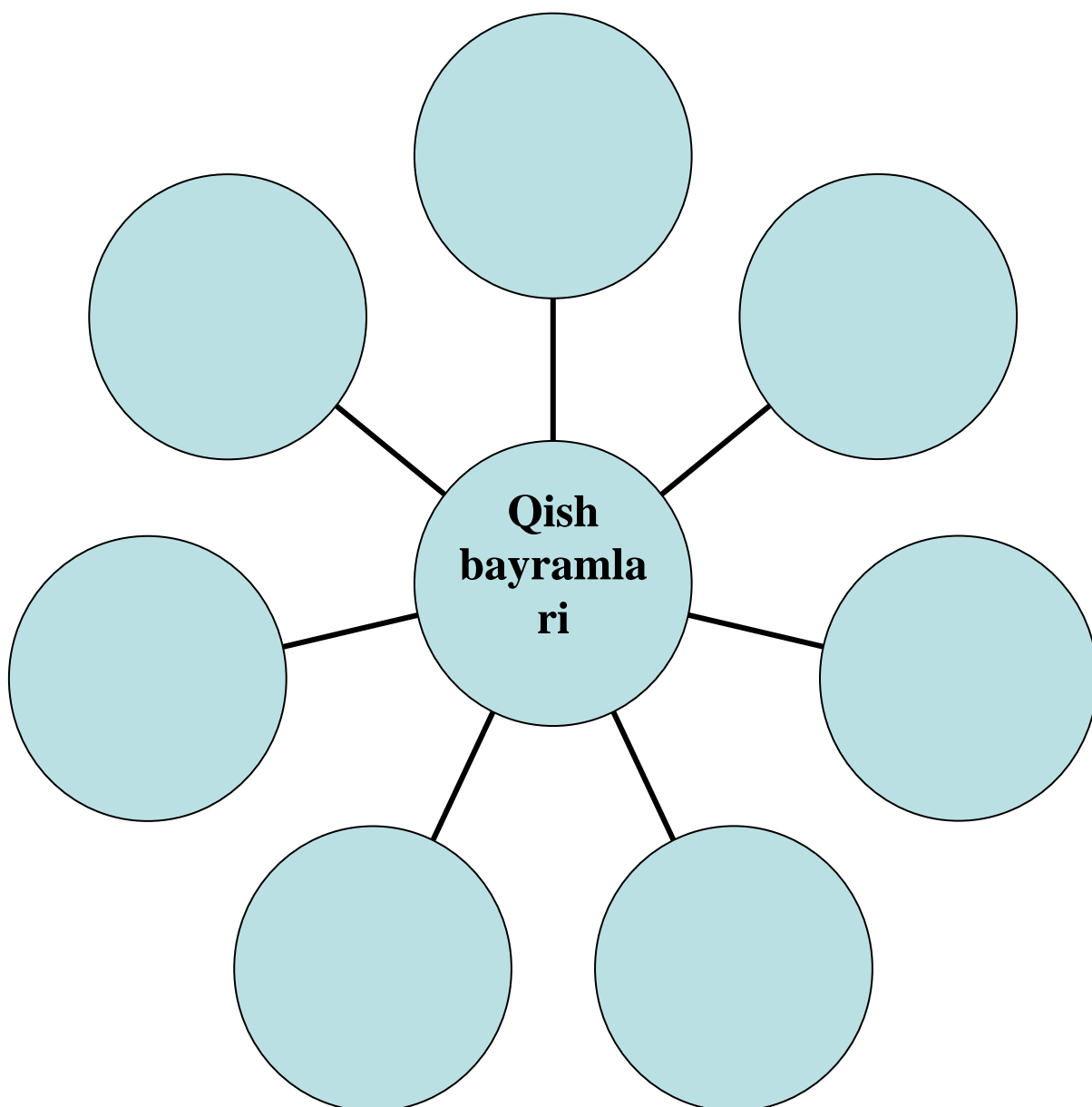
9-topshiriq. Quyidagi matnlarga sarlovha toping.

Men issiq havoni sovtaman. Yerlarni svlarni muzlataman. Men tufayli yaxmalaklar paydo bo‘ladi. Tarnovlarda smalaklar osiladi.

Men qish faslida dnyoga kelganman. hamma yoqni oq choyshab bilan o‘rayman. Men yog‘ganda bolalar, hatto kattalarham qorbo‘ron o‘ynaydi, qorbobo yasashadi. Qorxat yasashadi.

Men Ayozbobo va Qorparchalarning farzandiman. Tomlarning bo'g'otida qishning quyosh nurlarida yaltirab turaman. Bolalarga qo'shib o'ynay olmaganimdan ko'zlarimdan chak-chak ko'z yoshlarim oqadi. Shu ko'z yoshlarim bilan yerning dardlariga malham bo'laman.

10-topshiriq. Qish faslida nishonlandigan bayramlarni yozing.

**3-sinf o‘qish kitobidan Hamidulla Yoqubovning
“INSON INSONGA O‘RTOQ” she’ri**

Turob ekdi ko‘k piyoz,
O‘t bosibdi ayni yoz.
O‘tni yulib bir o‘zi,
Toldi barmog‘i, ko‘zi.

Chakkasiga qo‘l tirab:
Nima qilsam? - der Turob.
Birdan Savri, Sotvoldi
Yordamga kelib qoldi.

Oh, dehqonning vaqti chog‘,
Yeng shimarib uch o‘rtoq
O‘tay boshlar polma - pol,
Top - toza qilar darhol.

Suv, nurga to‘yib piyoz,
Erkin o‘sar beqiyos.
Ha, Turob emas yakka,
Tengdoshlar shay ko‘makka.
Inson insonga har choq
Qadrdon, ahil o‘rtoq.

TOPSHIRIQLAR

1-topshiriq. Hamidulla Yoqubovning ijodi haqida nimalar bilasiz?

2-topshiriq Turob qanday bola, ta’riflab bering.

3-topshiriq. Do‘stlik haqida 3 ta maqol ayting.

4 -topshiriq. Satrlarini tahlil qiling.

Suv, nurga to‘yib piyoz,

Erkin o‘sar beqiyos.

5-topshiriq: “Tushunchalar tahlili” metodi orqali soʻzlarni tahlil qiling.

Tushuncha	Mazmuni
Oʻtadi	
Dehqon	
Inson	
Oʻrtoq	
Nur	
Tengdosh	
Qadrdon	
Ahil	
Chakkasi	
Yakka	

6-topshiriq. Test

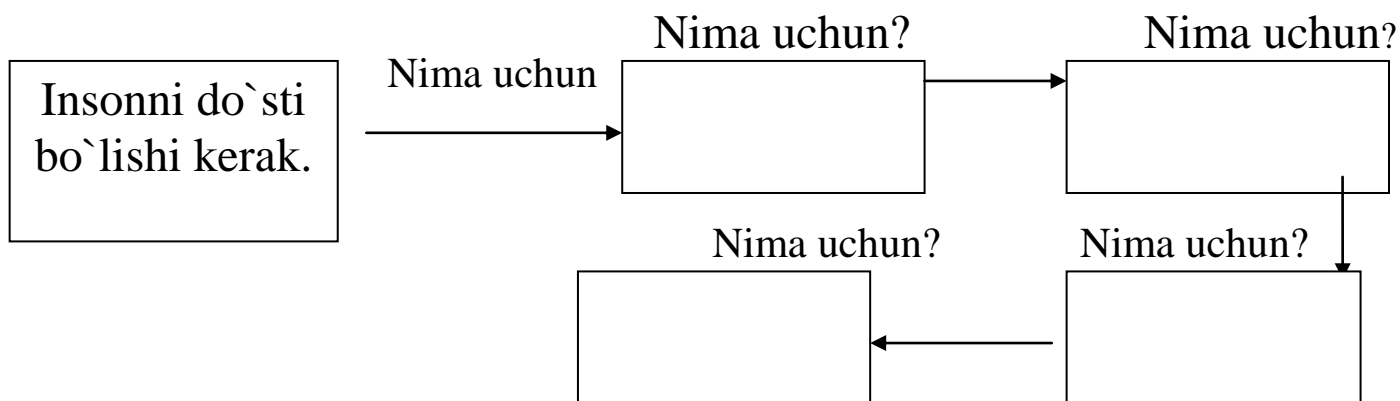
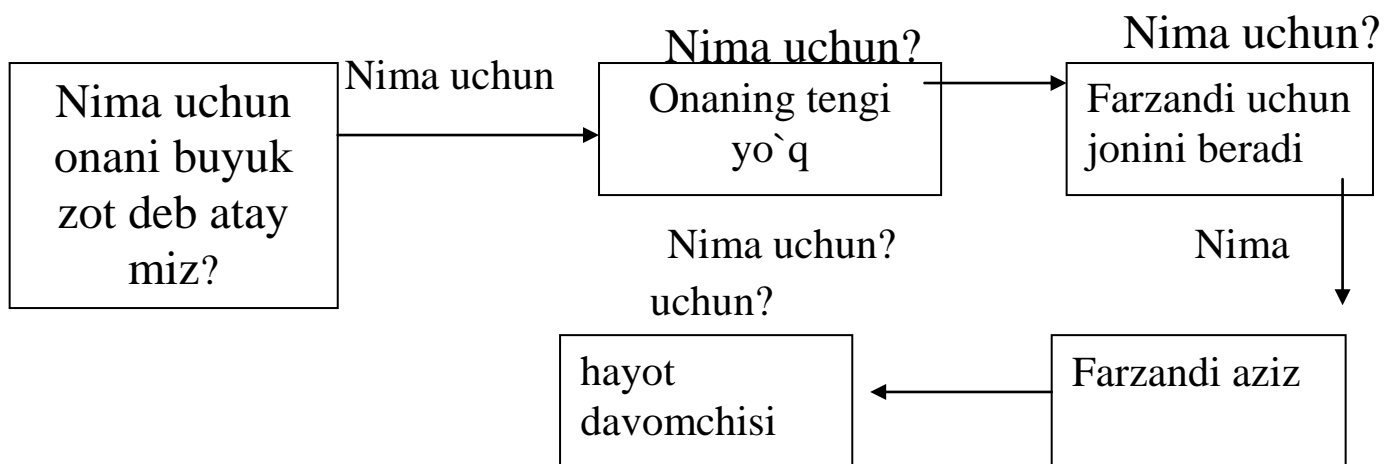
1. Doʻst soʻzini tashlama Maqolni davom ettiring.

- A) pushaymon boʻlsan
- B) tashlab boshing qashlama
- C) tashlab afsus qilma

2. Mazmunga mos soʻz toping. Doʻstlik nima uchun kerak?

- A) insonligingni his qilish uchun
- B) yordam uchun
- C) maslahat uchun

7-topshiriq. “Nima uchun” metodi. Siz ikkinchi chizmani to‘ldiring.

8-topshiriq. Bugungi kunda bularning narxi qancha, bilasizmi?

Kartoshka - _____

Piyoz - _____

Olma - _____

Go`sht - _____

Pamidor - _____

Sholg`om - _____

Sabzi - _____

9-topshiriq. Turobning do‘stlari qanday do‘stlar ekan. Fikringizni bayon qiling.

10-topshiriq. Rasm asosida "Do'stlar" mavzusida hikoya tuzing.

11-topshiriq. Poliz ekinlari haqida topshmoqlardan yozing.

12-topshiriq. Sabzavotlarning foydali va zararli jihatlari yozing.

1. Foydali jihatlari:
2. Zararli jihatlari:

13-topshiriq. Piyoz navlaridan qaysilarini bilasiz?

14-topshiriq. Savollarga javob bering.

1. Bir yil necha fasldan iborat?
2. Yoz fasli qaysi oylardan iborat?
3. Og'irlik o'lchov birligi nima?
4. Eng katta og'irlik o'lchov birligi nima?
5. Piyoz nimada o'lchanadi?

15-topshiriq. Sizning ham do'stingiz bormi? Agar bo'lsa ismlarini va ularning xarakterini yozing.

**4-sinf o‘qish kitobidan Qudrat Hikmatning
”QISH TO‘ZG‘ITAR MOMIQ PAR” she’ri**

Savab bulut to‘shagin,
Qish to‘zg‘itar momiq par.
Yerga serbar oq namat,
Yozilganday yaltirar.
Mahalla – ko‘y ko‘chada,
Chuvurlashib qor kurar.
Esib sovuq izg‘irin:
– Tezroq yur!-
deb buyurar.
Pirpiratib ko‘zini,
Avtobuslar o‘tadi.
Qahraton qish hovurni,
Mo‘rkon kabi yutadi.
Qorga deyman: - Namuncha,
Zeriktirding uchqunlab?
Yog‘masding - ku ilgari
Surunkasi uch kunlab.
Tomlar kiydi oq qalpoq,
Hovlilarda sen tepa.
Osmon elak nazdimda,
Shahrimizga un separ.
Yetar shuncha yog‘ganing,
Uzoq dala, qirga bor.
Ular seni kutmoqda,
Har zarranga bo‘lib zor.
Vodiylarga fayz berib,
Gullat bog‘ - u rog‘ini.
O‘ra kumush choyshabga
O‘lkamning har yog‘ini.

TOPSHIRIQLAR

1-topshiriq: Qudrat Hikmat haqida nimalar bilasiz?

2-topshiriq: Quyidagi soʻzlarga izoh bering.

Savab - _____

Toʻshagin - _____

Toʻzgʻitar - _____

Par - _____

Serbar - _____

Namat - _____

Izgʻirin - _____

Hovur - _____

Moʻrkon - _____

Surunkasi - _____

Choyshabga - _____

Zarra - _____

3-topshiriq: Ushbu satrlarni grafik tasvirlangchi.

Savab bulut toʻshagin,

Qish toʻzgʻitar momiq par.

Yerga serbar oq namat,

Yozilganday yaltirar.

4-topshiriq: Analiz qiling. Sheʼrda nechta soʻz, nechta gap, nechta tinish belgisi, nechta qator bor?

Soʻz: _____

Qator: _____

Tinish belgisi: _____

Gap: _____

5-topshiriq: Quyidagi rasmlardan qaysi biri she'rdagi ifodalangan?

6-topshiriq: Qishda ro‘y beradigan tabiat hodisalarini yozing.
Yozishda qaysi biri qanday ro‘y berishini hisobga olib tartiblang.

- Eng ko‘p: _____
Tez-tez: _____
Har zamonda: _____
Har kuni: _____
Bir oyda bir: _____
Hech qachon: _____
Muntazzam: _____

Masalan:

7-topshiriq: O‘sha izg‘irinda avtobuslar harakatini tasvirlab bering.

8-topshiriq: Quyidagi satrlarni izohlang.

Qahraton qish hovurni,

Mo‘rkon kabi yutadi.

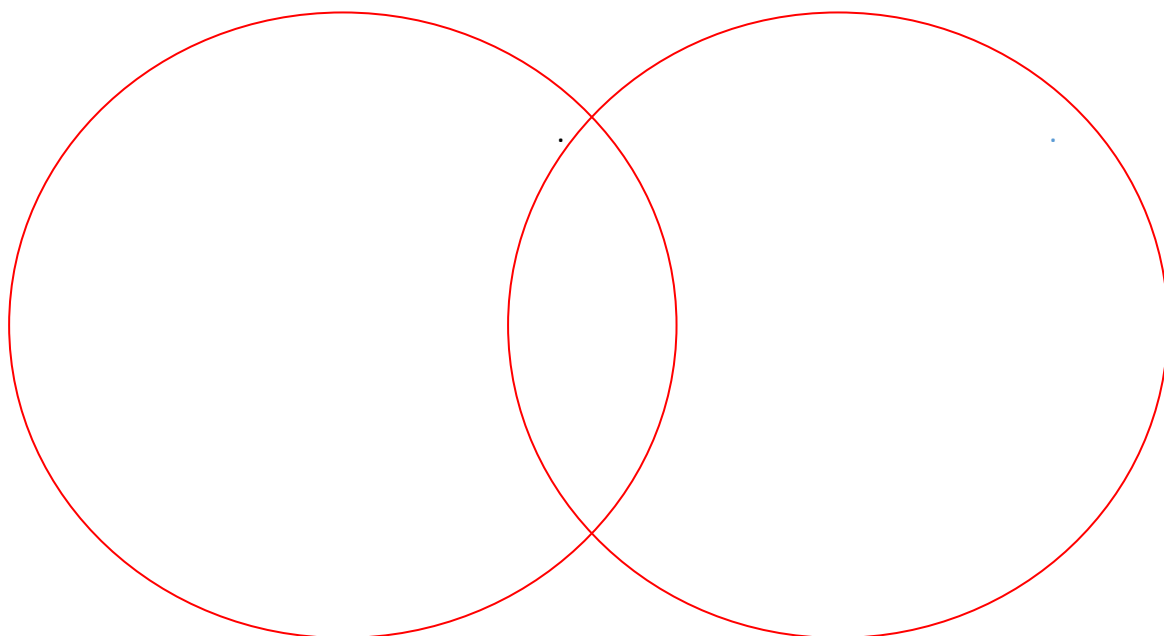
9-topshiriq: Qishda qor yog‘ishini kuzatganmisiz? Birinchi qor qishning qaysi kunida yog‘ishini kuzatgansiz?

10-topshiriq: “Venn diagrammasi” dan foydalanib, tabiat hodisalarini taqqoslang.

Qor

Yomg'ir

11-topshiriq: Fasllarga ta'rif bering. Ta'riflashda har bir faslning eng asosiy jihatlarini ochib bering.

Masalan: Kuzda yig'im-terim avjida bo'ladi. Jumladan paxta hosili yig'ib olinadi.

12-topshiriq: Dalalar va qirlar nima uchun qorni intizor bo'lib kitishadi?

*Yetar shuncha yog'ganing,
Uzoq dala, qirga bor.
Ular seni kutmoqda,
Har zarranga bo'lib zor.*

Chunki:

13-topshiriq. Test.

1. Tabiat hodisalarini aniqlang?
a) shamol b) archa d) Yangi yil
2. Qish faslida qaysi bayram nishonlanadi?
a) Konstitutsiya kuni b) 8-mart d) Mehrjon
3. “Tezroq yur” nimani so‘zi?
a) shamol b) qor d) izg‘irin
4. Par deb nima o‘xshatilgan?
a) sovuq b) izg‘irin d) qor
5. Chin do‘st yurakdan so‘zlar.
Maqolmi, topishmoqmi, tez aytishmi?
a) tez aytish b) topishmoq b) maqol

O'QITUVCHI UCHUN SO'ROVNOMA

1. O'quvchilaringizni yaxshi ko'rasizmi?
 - A) albatta
 - B) ha
 - C) yo'q
 - D) unchalik emas
2. O'quvchilik kasbini tanlashingizga nima sabab?
 - A) otam shuni istagan
 - B) onam shuni istagan
 - C) yoshligimdan havas qilganman
 - D) taqdir
3. Maktabingiz jamoasi ahilmi?
 - A) yo'q
 - B) albatta
 - C) guruhlarga bo'linigan
4. Bugungi kunda o'quvchilarda kitobxonlik darajasi qanday?
 - A) qoniqarli
 - B) a'lo
 - C) qoniqarsiz
 - D) majburan o'qishmoqda
5. Sizga ota-onalardan qanchasi bir kunda farzandining o'qishiga qiziqib murojaat qilishadi?
 - A) hammasi
 - B) ayrimlari
 - C) 2-3 kishi
 - D) 5-6 kishi
6. Oxirgi marta qachon badiiy asar o'qidingiz?

A) bugun

B) bir hafta oldin

C) biroy oldin

D) maktab davrlarida

7. Siz berayotgan fandan o'quvchilaringizning bilimini o'zlashtirish samaradorligi necha foiz?

A) 50 - 60 %

B) 70 - 80 %

C) 90 - 100 %

D) 50 % dan past

8. O'quvchilar bilan quyidagilardan qaysi birini tez-tez o'tkazib turasiz? A) dildan suhbatlashaman

B) tanbeh beraman

C) kelajakda kim bo'lishiga qiziqaman

D) uyga berilgan topshiriqlariga yordam beraman

9. Maktabingizda iqtidorli o'quvchilar uchun murakkab o'qish dasturlari mavjudmi?

10. Oddiy o'quv haftaligida siz chet tilini o'rtacha qancha vaqt ajratasiz?

11. Bir o'quv haftasida o'qish darslariga sarflagan vaqtingiz qancha?

12. Siz o'quvchilarga o'qishni, shu jumladan boshqa fanlarda o'qishni qanchalik tez-tez o'rgatasiz?

13. 1-4 sinf o'qish darsliklari mualliflaridan kimlarni bilasiz?

14. O'qish darsliklari mualliflariga nimalarni tavsiya qilgan bo'ladingiz?

15. Maktab hayotidagi o'rningizni qanday baholaysiz? Fikringizni bayon eting.

O'QUVCHI UCHUN SO'ROVNOMA

1. O'qituvchilaringizni yaxshi ko'rasizmi?

A) albatta

B) ha

C) yo'q

D) ular juda talabchan

2. Kelajakda kim bo'lishingizni aniq belgilab oldingizmi?

A) otam kim desa shu

B) onam kim desa shu

C) albatta belgilab qo'yganman

D) hali o'ylab ko'rmoqchiman

3. Sinfingizda o'quvchilar jamoasi ahilmi?

A) yo'q

B) albatta

C) guruhlarga bo'linigan

4. Oxirgi marta qachon badiiy asar o'qidingiz?

A) bugun

B) bir hafta oldin

C) biroy oldin

D) maktab davrlarida

5. Siz quyidagi fikrlarga qanchalar qo'shilasiz?

A) Men o'qiyotgan maktabimni yaxshi ko'raman

B) Men o'qiyotgan maktabimni yaxshi ko'rmayman

C) Men o'qiyotgan maktabim dunyodagi eng yaxshi maktab

D) Men o'qiyotgan maktabim juda qoloq maktab

6. O'qituvchingiz sizdan uyda (biron bir mavzuda) o'qishni qanchalik tez-tez so'raydi?

- a) Mendan hech qachon uyda biron narsa o‘qishimni so‘ramaydilar
- b) Haftada 1-2 marta
- c) Haftada 3-4 marta

7. Agar sizga o‘qish bo‘yicha uy vazifangizda yordam kerak bo‘lsa, kim sizga ko‘proq yordam beradi?

- a) Mendan hech qachon o‘qish bo‘yicha uy vazifasi so‘ralmaydi
- b) Men hech qachon yordamga muhtoj emasman
- c) Ota-onam
- d) Akam yoki opam
- e) Menda yordam beradigan hech kim yo‘q

8. Umuman olganda barcha fanlardan uy vazifasini bajarayotganda qancha vaqt sarflaysiz?

- a) Mendan hech qachon uyda biron narsa o‘qishimni so‘rashmaydi
- b) Yarim soat yoki undan kam
- c) Yarim soatdan 1 soatgacha
- d) 1 soatdan ko‘proq

9. Uyda, maktabda yoki boshqa joylarda kompyuteringizni qanchalik tez-tez ishlatasiz?

- A) Men uyda kompyuterdan foydalanaman
- B) Men maktabda kompyuterdan foydalanaman
- C) Men boshqa joylarda kompyuterdan foydalanaman

10. Siz internetdan quyidagi maqsadlarda foydalanasiz?

- A) Men maktab uchun ma‘lumot qidirayman
- B) Sport haqida ma‘lumot qidirayman
- C) Men musiqa haqida ma‘lumot qidirayman
- D) Men qiziq bir narsani qidirayman
- E) Men elektron pochta xabarini yuboryapman

OTA-ONALAR UCHUN SO‘ROVNOMA

1. Onaning o‘rnini bosuvchi kim bor?

- a) ota
- b) bobo
- c) xola
- d) tarbiyachi
- e) hech kim

2. Farzandingiz maktabga borishdan oldin, siz yoki oilangizning biron bir a‘zosi bolangiz bilan quyidagi tadbirlarni o‘tkazganmi?

- A) Unga kitob o‘qib berish
- B) Unga hikoyalarni aytib berish
- C) Unga pul berish

3. Siz yoki sizning oila a‘zolaringiz qaysi tilda muomala qilasiz?

- A) O‘zbek tilida
- B) Boshqa tilda

4. Farzandingiz uy vazifalarini bajarish uchun kuniga o‘rtacha qancha vaqt sarflaydi?

- A) Mening bolamga uy vazifasi berilmaydi
- B) 15 daqiqa yoki undan kam
- C) 15-30 daqiqa
- D) 30-60 daqiqa
- E) 60 daqiqadan ko‘proq

5. Agar imkoningiz bo‘lsa farzandingizni boshqa maktabga olgan bo‘larmidingiz? Bunga 3 ta sabab yozing.

6. Ta’lim sifatini ko‘tarish uchun kimga, nimalarni tavsiya etgan bo‘lardingiz?

Maktab direktoriga:

O'qituvchiga:

O'quvchi, ya'ni farzandingizga:

7. Maktab darsliklariga munosabat bildiring.

1. O'qish darsligi

2. Ona tili darsligi

3. Matematika darsligi

8. Farzandingiz bilan o'qiyotgan maktabi va ustozlari haqida qancha vaqtda suhbatlashib turasiz?

A) Har kuni

B) Bir oyda bir marta

C) Bir haftada bir marta

D) Bunga hojat yo'q deb o'ylayman

9. Maktab rahbarlari faoliyatini qanday baholaysiz? (100 ballik tizimda)

A) 90-100 ball

B) 80-90 ball

C) 70-80 ball

D) 80-70 ball

E) 60 dan past

10. Farzandingizga ta'lim berayotgan ustozlar faoliyatini qanday baholaysiz? (100 ballik tizimda)

A) 90-100 ball

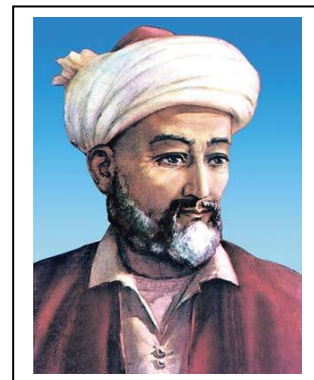
B) 80-90 ball

C) 70-80 ball

D) 80-70 ball

E) 60 dan past

O‘QITUVCHI UCHUN QO‘SHIMCHA MA’LUMOTLAR

Alisher Navoiy (1441-1501) - buyuk shoir va mutafakkir, davlat arbobi. To‘liq ismi Nizomiddin Mir Alisher. Navoiy taxallusi ostida chig‘atoy (eski o‘zbek tili) hamda forsiyda(fors tilidagi asarlarida)ijod qilgan. G‘arbda chig‘atoy adabiyoti hisoblanmish o‘zbek adabiyotining eng yirik namoyondasi. Umuman olganda, butun turkiy xalqlari orasida u kabi yirik shaxs yo‘qdir. Navoiy yoshligidan Xurosonning (Transoksaniya) bo‘lajak hukmdori Husayn Boyqaro bilan (1469-1506) do‘st bo‘lgan. 10-12 yoshidan she‘rlar yozishni boshlagan. Navoiyning zamondoshi bo‘lmish tarixchi Xondamir (1473(76) -1534) qoldirgan ma’lumotlarga ko‘ra, mashhur o‘zbek shoiri Lutfiy (1369-1465) qarigan chog‘larida bolakay Navoiy bilan ko‘rishadi va uning she‘riy iqtidorini yuqori baholaydi. Hayoti davomida Navoiy musulmon Sharqining turli mamlakatlarida bo‘ladi, o‘z davrining taniqli shaxslari bilan ko‘rishadi. O‘zining she‘riy mahoratini oshiradi. 1464-1465 yillar Navoiy ijodining shinavandalari uning ilk she‘riy to‘plamini (devonlari) tayyorlashadi. Bundan ko‘rinib turibdiki, o‘sha davrlardayoq Navoiy mashhur shoir bo‘lib ulgurgan.

Qambar Ota (O‘tayev) 1941-yil 1-yanvarda Kattaqo‘rg‘on shahrida tavallud topdi. Samarqand suv xo‘jaligi texnikumida, Samarqand davlat universiteti o‘zbek filologiyasi fakultetida (1958–1967) tahsil oldi. Mehnat faoliyatini 1967-yilda “Samarqand universiteti” gazetasi muharriri sifatida boshladi. Keyinchalik Samarqand qishloq xo‘jalik kooperativ institutida ijtimoiy ixtiro rahbari, falsafa kafedrasida o‘qituvchisi sifatida dars berdi.1976-yili Toshkentga ko‘chib kelib, G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san‘at nashriyotida, “O‘zbekiston agitatori” jurnalida, “Xalq so‘zi”, “Ma’rifat” gazetalari hamda O‘zbekiston istiqbolini belgilash davlat qo‘mitasida turli lavozimlarda ishladi.

Shoirning “Ona Vatan” deb nomlangan ilk she’ri 6-sinfda o‘qib yurgan paytida Kattaqo‘rg‘on tuman gazetasida bosildi. “Kitobcha va buzoqcha” nomli dastlabki to‘plami 1965 yili chop etildi. Tarjimon sifatida belorus, ukrain, latish, eston, rus, shuningdek, jahon bolalar shoirlari ijodidan saralab o‘zbek tiliga o‘girdi. Ko‘plab she’rlari rus, belorus, qozoq, qoraqalpoq, turkman, tojik, uyg‘ur, turk tillariga tarjima qilindi.

Qudrat Hikmat o‘zbek bolalar adabiyoti taraqqiyotiga katta hissa qo‘shgan shoirlardan biridir. U 1925-yili Toshkentning Sebzor mahallasida tug‘ildi. Onasidan erta ajraladi (1934). Otasi dehqonchilik va hunarmandchilik bilan shug‘ullangan oddiy mehnatkash kishi edi. Qudrat Hikmat hali o‘rta maktabda o‘qib yurgan (1934–1944) yillardayoq, adabiyotga mehr qo‘yib, she’rlar mashq qila boshlaydi. Shoir sifatida maktab devoriy gazetasiga o‘z she’rlari bilan qatnashadi. Unga Oybek, Quddus Muhammadiy kabi ustozlar mehribonlik ko‘rsatishadi. 1945-yildan boshlab Qudrat Hikmat she’rlari gazetalar, “Gulxan”, “Sharq yulduzi” kabi jurnallarda chop etiladi.

Qudrat Hikmat 1947-yildan boshlab mashhur baxshi Islom shoir Nazar o‘g‘liga adabiy kotib bo‘lib xizmat qiladi. Bu hol ijodkordagi xalqchillikning kamol topishiga olib keladi. U 1957-yilda Toshkent davlat kechki pedagogika institutini tugatgan. Birinchi she’riy to‘plami – “Mening vatanim” 1950 - yilda nashr etiladi. Shundan so‘ng “Baxtli bolalar”, “Tinchlik – obodlik”, “Do‘stlik”, “Uch o‘rtoqning sovg‘asi”, “Nabira mehri”, “Onaxonim”, “Alisher va kitob”, “Toshbaqalar xujumi”, “Soatjonning soati” kabi o‘nlab she’riy guldastalari, “Chirchiq farzandi” dostoni, “Ilon shoh va uning amaldori Ari haqida ertak” kabi asarlari yaratiladi.

Hamidulla Yoqubov 1921-yilda Toshkent shahrida tugʻilgan. Pedagogika bilim yurtini bitirgach, bir necha yillar oʻqituvchilik qilgan. Hamidulla Yoqubov ikkinchi jahon urushining qatnashchisidir. Uning „Salom berib oʻtamiz“, „Oyga poyga“, „Telegramma“, „Anorzor“, „Oʻn bola“, „Quyosh sovgʻasi“ kabi oʻnlab kitoblari nashr etilgan. Shoiming sheʼrlari ixcham va ravonligi bilan ajralib turadi. H. Yoqubov „Oʻzbekistonda xizmat koʻrsatgan madaniyat xodimi“ unvoni bilan taqdirlangan.

Rauf Tolib 1946- yilda Toshkent shahrida tugʻilgan. Uning bolaligi urushdan keyingi ogʻir yillarga toʻgʻri keldi. Shoirning „Gulxan“, „Gʻuncha“ jumallarida ishlashi bolalar hayotiga chuqurroq kirishiga sababchi boʻldi. Ijodiy safarlarda, respublikamizning chekka qishloqlarida boʻlib, bolalar hayotini oʻrgandi. „Ona yurt“, „Eshitmadim demanglar“, „Yurt mehri“, „Osmon bogʻ“, „Mirjalol nega lol“, „Sehrgar doʻstim bor“, „Qiziq tomosha“, kabi oʻndan ortiq kitoblari chop etildi. Shuningdek, u nasrda ham qalamini sinab koʻrdi. „Hamma hayron“ nomli hikoyalar toʻplami, kichkintoylar uchun „Jirafaning boʻyni nega uzun?“ ertaklar kitobi yuzaga keldi.

Xulosa

Ta'lim sifati va ulardan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash maqsadida amalga oshirilayotgan o'zbek ta'limini modernizatsiya qilish samaradorligi ko'p jihatdan har xil turdagi ta'lim natijalari bo'yicha tadqiqotlar doirasida olingan obyektiv ma'lumotlardan foydalanish darajasiga bog'liq.

Ushbu barcha tadqiqotlar ta'limning holati va uning o'zgarishi tendentsiyalari to'g'risida ma'lumot beradi, rejalashtirilgan va erishilgan natijalarni o'zaro bog'lash, ta'lim sifatini dunyoning boshqa mamlakatlari bilan taqqoslash va shu asosda hal qilinishi kerak bo'lgan eng muhim muammolarni aniqlash imkonini beradi. Ushbu tadqiqotlar natijalari amalga oshirilayotgan islohotlar yo'nalishini o'zgartirish va kelgusi yillarda ta'lim holatini prognoz qilish uchun ko'rsatma bo'lib xizmat qiladi.

Xalqaro PIRLS tadqiqoti eng yaxshi o'quv dasturlari va yosh o'quvchilarning o'qish qobiliyatlarini rivojlantirish tajribasi haqida noyob axborot materiallarini taqdim etadi. PIRLSga qatnashish O'zbekistonga boshlang'ich sinf o'quvchilari orasida o'qish qobiliyatlari darajasini mustaqil ravishda obyektiv baholash imkonini beradi. Bundan tashqari, O'zbekiston ta'limining ochiqligi va integratsiyalashuvi dunyoning yetakchi ta'lim tizimlarining xalqaro hamjamiyatiga integratsiyalashuvini ta'minlaydi.

Xalqaro ekspertlar ta'kidlashicha, boshlang'ich maktabda maktab o'quvchilarining keyingi tarbiyasida muvaffaqiyat qozonish uchun poydevor qo'yilgan. PIRLS tadqiqotining natijalari maktab o'quvchilarining o'qish va rivojlanishidagi muvaffaqiyatlarga (maktab va oilaning ta'lim resurslari, ota-onalarning qiziqishi va bolalarning o'qish madaniyatini shakllantirishdagi ishtiroki va boshqalar) ta'sir ko'rsatadigan omillarning regressiv tahlilini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni. – T.: Xalq so‘zi, 2017-yil 8-fevral.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 15-martdagi “Umumiy o‘rta ta’lim to‘g‘risidagi Nizomni tasdiqlash haqida”gi 140-sonli qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi “Umumiy o‘rta ta’lim va o‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limining davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 187-son qarori.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni. 2019-yilning 29-aprel.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 26-sentabrdagi “Pedagog kadrlarni tayyorlash, xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-3289-son qarori.
5. Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabr kuni qabul qilgan “*Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida*”gi 997-sonli qarori.
7. Mirziyoyev Sh. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent –“O‘zbekiston” -2016-yil
8. Ashrapova T. va b. Ona tili o‘qitish metodikasi. T. «O‘qituvchi», 2001-yil
9. Баранова В.Ю., Ковалева Г.С., к.п.н., Кузнецова М.И., к.п.н., Цукерман Г.А., д.псих.н., Нурминская Н.В. ОСНОВНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ международного исследования «Изучение качества чтения и понимания текста»Москва, 2007
10. Ishmuhamedov R.J. Innovation texnologiyalar yordamida ta’lim samaradorligini oshirish yo‘llari.–T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2004.
11. Ishmuhamedov R. O‘quv jarayonida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo‘llash uslubiyati. – T.: RBIMM, 2005-yil.

12. Институт стратегии разветия образования и Российской академии образования. Основная информация об исследовании PIRLS.2014.

13. Ковалева Г.С., к.п.н., Красновский Э.А., к.п.н., Краснокутская Л.П., к.ф.-м.н., Краснянская К.А., к.п.н. Международная программа PISA. Примеры заданий по чтению, математике и естествознанию. Центр оценки качества образования ИОСО РАО, 2003 г.,

14. Matjonov S. va b. 4-sinf o‘qish kitobi.O‘qituvchi Toshkent-2017-yil

15. Matchonov S., G‘ulomova X. Ona tili darslarida nutq ohstirish. /Boshlang‘ich ta’lim. 2014. №2.

16. Nazarov X., Ziyodullayev X., Jumanazarova Yu. Boshlang‘ich ta’lim mazmunini takomillashtirish muammolari. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. –Samarqand, SamDU nashri, 2011 y.

17. Norpo‘latova X. “O‘quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini rivojlantirish metodikasi” T.: “Kasb hunar” jurnali, 2010 yil №3.

18. Norpo‘latova X. “Ta’limni faollashtiruvchi metodlar” Metodik qo‘llanma TermDU. 2010 yil.

19. Qosimova K. Boshlang‘ich sinflarda ona tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi. 2010-yil

20. Umarova M.va b.3-sinf o‘qish kitobi.O‘qituvchi.Toshkent-2019-yil

21. Vebinar: Otsenka chitatelskoy gramotnosti v ramkax mejdunarodnogo issledovaniya.PISA-2018 Moskva,16-marta 2018 g.

22. Xoliqov A ”Pedagogik mahorat” – Toshkent.: Iqtisod – moliya, 2010-yil

23. Yo‘ldoshev J.G‘. Malaka oshirishning nazariy va metodologik asoslari (yoxud o‘qituvchi bo‘lish osonmi?). – T.: “O‘qituvchi”, 1998-yil.

24. Yusupov M. “O‘qish va yozuv darslari samaradorligini oshirish”. Toshkent .2004- yil.

25. G‘ulomov M. “Boshlang‘ich sinflar uchun ona tili o‘quv fanidan ko‘rgazmali qurollar” to‘plami. “El- Xolding”. 2003-yil.

26. G‘affarova T. va b. 1-sinf o‘qish kitobi. Sharq. Toshkent-2017-yil

ELEKTRON TA'LIM RESURSLARI

1. <http://www.edu.uz> - O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi portali.
2. <http://www.uzedu.uz> - O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi portali.
3. <http://www.multimedia.uz> (<http://www.eduportal.uz>) -O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi huzuridagi Multimedia umumta'lim dasturlarini rivojlantirish markazi sayti.
4. <http://www.rtm.uz> – Respublika ta'lim markazi sayti
5. <http://www.dtm.uz> – Respublika test markazi sayti
6. <http://www.bimm.uz> - O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi huzuridagi Bosh ilmiy-metodik markazi sayti.
7. <http://www.giy.uz> - Toshkent davlat pedagogika universiteti huzuridagi xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi sayti.
8. <http://www.ziyonet.uz>. - Ijtimoiy axborot ta'lim portal.
9. <http://www.istedod.uz> – «Iste'dod» jamg'armasi sayti.
10. <http://www.edunet.uz> – maktab o'quvchi va o'qituvchilari sayti.
11. <http://www.kkedu.uz> – «Bilimlar bellashuvi» tanlov materiallari
12. <http://www.school.edu.ru> - umumta'lim portali (rus tilida)
13. <http://www.alledu.ru> - «Internet ta'lim» portali (rus tilida)
14. <http://www.rostest.runnet.ru> – test olish markazi serveri (rus tilida)
15. <http://www.allbest.ru> – Internet resurslari elektron kutubxonasi

Mundarija

PIRLS tadqiqotlarida o‘quvchilar bilimlarini baholash mezonlari....	3
PIRLS tadqiqotining matn xaritasi	7
PIRLS tadqiqoti uchun topshiriqlar tayyorlash va ular ustida ishlash texnologiyasi.....	9
O‘qituvchi uchun so‘rovnoma	51
O‘quvchi uchun so‘rovnoma.....	53
Ota-onalar uchun so‘rovnoma	55
O‘qituvchi uchun qo‘shimcha ma’lumotlar.....	57
Xulosa.....	60
Foydalanilgan adabiyotlar.....	61

RABBONAYEVA DILDORA TOLIPOVNA

**PIRLS TADQIQOTLARI UCHUN
TOPSHIRIQLAR TO‘PLAMI
II QISM**

(O‘quv- uslubiy qo‘llanma)

ISBN 978-9943-5376-1-3

Terishga berildi: __.03.2020 y.

Bosishga ruxsat berildi: __ 03.2020 y.

Ofset bosma qog‘ozi. Qog‘oz bichimi 60x84 ^{1/16}.

«Times» garniturasini. Ofset bosma usuli.

Adadi: __ nusxa.

Buyurtma №__

Noshirlik litsenziyasi №__

Samarqand viloyat xalq ta’limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi bosmaxonasida chop etildi.